

אשיחה בהקד

פְּרַשְׁת וַיֵּשֶׁב

שיחות מפי
הרב אורן נזרית שליט"א

הַלְכוֹת הַדְּלָקַת גְּרוֹת שַׁבָּת

בהלכה

אשיחה בחקיק

נהלכה

ניתן להשיג את ספרי המחבר:
שיחות חיזוק ה' כרכים
אשיחה בחוקיק ה' כרכים
קול חתן וקול שמחה

מתוך סדרת הספרים אשיחה בחקיק (ה' כרכים)
ניתן להשיג בטלפונים 0509013000, 0506491414
למעוניינים ניתן לקבל השיחה
במייל toraoren@gmail.com

שיחות מפי הרב אורן נזרית שליט"א

- ג הדלקה בשמן כתנה
- ד גרות שענה
- ה גרות פרפין
- ה שמנים פסולים - אסור להשתמש לאורן
- ו הדלקה בשמן זית - מן המבחר
- ו הבהוב הפתילה
- ז אור החשמל
- ט הדלקת גרות בלובי בית מלון
- ט כבוי אור החשמל קדם ההדלקה - מרן הראשל"צ רבנו עובדיה יוסף זיע"א
- יא כבוי אור החשמל קדם ההדלקה - בנו מרן הראשל"צ הגאון רבי יצחק יוסף
- טו הדלקת גר בערב יום טוב
- יז הנהגת יוצאי תימן לענין זה
- יט שתיה לאחר הדלקת גרות
- כ דברי חזוק והתעוררות לפרשת וישב
- כ 'בטחוני בצורי - הוא אוצרי'
- כא אמונתו של יוסף הצדיק
- כב הכל מדוד ושקול בפלס
- כב 'לטב עביד'
- כג בטחונם המפלא של בני חשמונאי
- כד 'וחשר' - זה גלות ון
- כה גלוי האלקות תחת מעטה הטבע

ניתן להקדיש פרשיות לברכה והצלחה ולעילוי נשמת וכיו"ב
לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000

שעור לפרשת וישב

הלכות הדלקת נרות שבת (ד)

היה השמן של צמר גפן מזקק היטב, ולכן לא היה נמשך היטב אחר הפתילה, אבל בזמננו בקיאים לזקקו ולזככו שיהיה מאיר יפה. לפי זה שפיר דמי להדליק בו.

וכיוצא בזה, כתב לדון בשו"ת 'שמו משה' להגאון רבי משה פארדו (או"ח סי' ג) בדין הדלקת נרות שבת בגפנט, שנותנים בתוך עששית של זכוכית ("לאמפא") ואורו צלול יותר משמן זית. וכתב לדמותו לנרות של שענה, שאף שהגאונים אסרו להדליק אותם לנרות שבת פשט המנהג באשכנז ובצרפת ובטורקיה ובכמה תפוצות ישראל להקל, מפני שאף הגאונים לא אסרו אלא בשענה עם הפסלת שבה, מה שאין כן בשענה שמזקקים אותה ומאירה יפה, וכמו שכתב הב"ח.

וסיוע לזה ממה שכתב הרא"ש בתשובה (פלל ב סי' ח) שאפלו לר"ת האוסר טלית של פשתן, אין לאסרו בזמן הזה, כיון שעקר טעם האסור הוא שמא יטיל בו תכלת, ויעבר על אסור כלאים שלא במקום מצוה (בכסות לילה וכדומה), ובזמן הזה שאין לנו תכלת לא שיה למיגזר כלל ושרי. והוסיף הרא"ש דאין לומר דהוי דבר שבמנין שצריך מנין אחר להתירו, שפיון שטעם האסור ידוע ומפרסם לכל, כל שנתבטל הטעם בטל האסור ממילא. וכן פסק המג"א (סי' ט סק"ז).

ועל כל פנים הכי נמי לגבי הדלקת נרות שענה לשבת, שהואיל והטעם מפרסם וידוע שהשמנים האסורים בהדלקה הוא משום שאינם נמשכים אחר הפתילה ושמא יטה, והאידנא אשתני שמן כתנה למעליותא שנמשך יפה אחר הפתילה ומאיר יפה,

בסיעתא דשמיא, נמשיך בשעור זה לעסק בהלכות הדלקת נרות שבת קדש, כפי שסדרם מרו הראשון לציון זיע"א בספרו 'חזון עובדיה' (שבת א').

הדלקה בשמן כתנה

א. אין עושים פתילה לנר שבת, מדבר שהאש אינה נאחזת בפתילה, אלא השלהבת קופצת ואינה עומדת במקומה, כגון צמר בהמה, משי, פשתן שאינו מנפץ יפה, שער וכיוצא בהם. אלא צריך להדליק מדבר שהאור נתפס בו. וכן השמן שמדליקים בו לשבת צריך שיהיה שמן שנמשך יפה אחר הפתילה. אבל שמן שאינו נמשך אחר הפתילה, כגון שמן קיק ואליה וזפת - אין מדליקין בהן, משום גזרה שמא יהיה אור הנר אפל ויטה את השמן לפתילה בשעה שבא להשתמש לאורה, ויתחייב משום מבעיר. 'שמן כתנה' - הנעשה מגרעיני צמר גפן, מהר להדליק בו.

שנינו בגמרא (שבת כ, ב) במה אין מדליקין וכו' ולא בשמן קיק. ובגמרא (שם כא, א): מאי שמן קיק? עוף אחד יש בכרפי היים וקיק שמו. ר' יצחק בריה דרב יהודה אמר משחא דקאזא (שמן שעושים מגרעיני צמר גפן שקורין קוט"ו, רש"י) ריש לקיש אמר קיקין דיונה. והרי"ף והרא"ש הביאו כל הסברות שמע מינה דכולהו הלכתא גינהו, וכן פסק מרו בש"ע (סי' רסד ס"ג): אין מדליקין אלא בשמן הנמשך אחר הפתילה, לפיכך אין מדליקין בשמן העשוי מצמר גפן.

אולם עינינו הרואות כי שמן הנעשה מגרעיני צמר גפן בזמננו, הוא נמשך אחר הפתילה ומאיר יפה, וכנראה שבזמן חכמי הש"ס לא

קיק, כדעת חד מאן דאמר בגמרא ולא כתבו הפרושים האחרים.

ואמנם בספר אור לציון (ח"ב עמוד קעא אות טו) כתב: שמן צמר גפן כתנה מזקק מתר להדליק בו נרות שבת, ובלבד שיערב בו מעט מאחד השמנים המתרים להדליק בהם. ואף שמרן אסור גם ע"י תערובת שמן אחר - מכל מקום נראה שכיון שע"י העבוד והזקוק הנעשה היום לשמן הכתנה הוא נמשך יפה אחר הפתילה, יש להתיר על כל פנים על ידי שיוסיף מעט משמן אחר, שהרי ע"י הוספת שמן אחר אינו אסור אלא מגזרה שמא ידליק בו בלא ערוב, וכמבאר בגמרא ורש"י שם, ולכן אין להחמיר בשמן כתנה המצוי כיום, כיון שנמשך יפה אחר הפתילה. ובפרט שיש לצרף את שיטת הרמב"ם בפרוש המשנה בפ"ב דשבת וכו'.

אולם לפי דעת הפוסקים שהובאו לעיל, יש להתיר בזה אף בלא הוספת שמן אחר. גם בשו"ת יביע אמר (חלק ט' סי' קח אות קכח) העיר עליו, דנראה שמכיון שעכשו מזקקים אותו ודולק יפה יש להתיר בלא תערובת. ולכן פשט המנהג להדליק בשמן צמר גפן אפלו ללא תוספת שמן הכשר להדלקה.

נרות שעוה

ב. אם אין לו שמן, מדליק בנרות שעוה שדנו שפרויכים סביב פתילה. ומכל מקום אף בזמן הזה שנרות השעוה מאירים יפה - מצוה מן המבחר להדליק בשמן וית.

בדיו זה נחלקו הראשונים, דעת רב שרידא גאון בתשובת הגאונים (שערי תשובה סי' רלב), וחכמי גרבונו, וספר העתים (עמוד יז), והרי"ף בתשובה (סי' טז), וספר האשכול (עמוד כא), והרמב"ן במלחמות, והר"ן, שאסור להדליק בהם לשבת.

אבל רש"י והתוספות (שבת כ. א), ובעל המאור, והר"י מלוניל, וההשלקמה והרא"ש - מתירים,

ובקיאים לתקנה יפה, הלכך שפיר דמי להדליק בו.

ועל דרך זו, אמרו בגמרא (שבת כה) שאין מדליקין בגפס לבן מפני שהוא עף, דהינו שהוא מקפץ ויש חשש סכנה שידליק את כתלי הבית. ועין בשו"ת שואל ומשיב (תניא ח"ג סי' קיח) שכתב דבזמן הש"ס לא היה הגפס מזקק, ולכן היה בו סכנה וריח רע, מה שאין כן בזמן הזה שהגפס הלבן מזקק אין בו סכנה ולא ריח רע. ודחה שם מה שטענו דחשיב דבר שבמנין וצריך מנין אחר להתיר, על פי מה שכתב הרא"ש שהזכרנו לעיל, דהיא דהטעם גלוי - אם נתבטל הטעם בטל הדיו.

והנה פיוצא בזה מצינו בשבת (כא, א) דאמר רב ברוך קרבי דגים שנמוחו אין מדליקין בהם אלא אם כן ערב בהם שמן. ולכאורה במשנה (שבת כד, ב) שנינו שמדליקין בכל השמנים ומהם שמן דגים, ופרש רש"י שמן שנעשה מקרבי דגים שנמוחו, ומוכח שאף בלא תערובת שרי. וכתב מרו הבי"י (סי' רפד) דמירי בשמן מקרבי דגים שנמוחו ומסנגים אותו ומוציאים ממנו הצלול שבו, וזהו שמן צלול שהתירה המשנה, אבל כשלא הוציאו הצלול ממנו - הינו קרבי דגים דרב ברוך. אלמא שאף דבר שאין מדליקין בו - אם סגנו אותו ונעשה אורו זך ונקי מדליקים בו. והכי נמי שמן צמר גפן אחר שנוזדכך ונעשה אורו צלול שפיר דמי להדליק בו.

ויש לצרף לסניף דברי הרמב"ם בפרוש המשנה שכתב: "שמן קיק שנקרא אל כרוע" וכיוצא בו משאר שמנים שהם עבים", הכונה לשמן המופק מצמח הקיקיון, כדעת חד מאן דאמר בגמרא, (עין ברע"ב שם ובבא"ח נח אות טז) ולא כתב הפרוש שהוא שמן צמר גפן. וכן בסדור חסידי אשכנז וכן באבודרהם בסדר תפלות השבת, כתבו ששמן קיק הוא שמן הנעשה מחלב עוף אחד שבכרפי הים ושמו

משה (סי' תכ) כתב שיש לחוש לדברי הגאונים האוסרים למי שאפשר לו, וכן המג"א (סי' רסד ס"ק יב) כתב שההדלקה בגר שמן קודמת לגר שענה כיון שיש אוסרים בגר שענה. גם בשו"ת משפנות יעקב (או"ח בחי' הטור ס' רסד) נתקשה בדברי מרן הב"י, שיותר נראה לפרש דברי הרי"ף בהלכות כדעתו בתשובה לאסור. הלכך נכון מאד להחמיר לחוש לדבריהם ולהדליק בשמן.

נרות פרפין

ג. נרות של פרפין שבזמננו שמאירים כראוי, ואין צורך למחמן בשעה שהדולקים - מתר לבזרי עלמא לתדליק בהם לכבוד שבת.

כן כתב הגאון רבי אלישע דנגור זצ"ל בספר גדלות אלישע (סי' ערה אות ה) שגרות שענה שלנו שאין דרוך למחט אותם, ומעשים בכל יום שאנו מדליקים אותם בחל ואין מוחטים אותם - מתר לקרות לאורם יחידי. כי מרן לא אסר בגר של שענה אלא מפני ששייך בו מחיטה, אבל נרות אלו שאנו רואים שאין מוחטים אותם, גם מרן יודה להתיר. ואף שיש שפקפקו בהתר זה, שלפעמים יש בו חשש הטיה, כגון שהניחו במקום הרוח וכו' נראה דאין לחוש לזה, שחששא זו לא שכיחא. וכיוצא בזה כתב בשו"ת כתב סופר (סי' ס). והוא הדין לנרות פרפין.

שמנים פסולים - אסור להשתמש לאורן

ד. שמנים ופתילות (כגון צמר ושער) שאסרו חכמים להדליק בהם - אם עבר והדליק בהם אסור להשתמש לאורם. ואפילו אם יניח שומר עליו שלא יטה אסור.

ואף על פי שלענין אסור קריאה לאור הנר, התירו חכמים על ידי שומר, שיאמר לו 'תן דעתך שלא אטה' - בשמנים ופתילות שאסרו להדליק בהם אין להתיר להשתמש בהם אפילו על ידי שומר.

ושכן נהגו באשכנז וצרפת. וכן כתב הרשב"א בחדושו וכתב שובה (ח"ז סי' תפז), וכן כתב בספר התרומה, והסמ"ג, והסמ"ק, והגהות מימוני, ורבנו פרחיה פוליהו סבירא להו להתיר. וכן כתב רבנו יונה - הובא בנמוקי יוסף ובר"ן על הרי"ף, וכן פסק האגדה, וכן פסקו הטור.

והנה הרב המגיד (שבת ה, ח) כתב שהרמב"ם סבירא ליה כהאוסרים, וכן כתב בעל המאורות בדעת הרמב"ם. וכתב מרן הבית יוסף: ואיני רואה שום הכרע מדברי הרמב"ם. והביא דהרא"ש כתב לדיק מדברי הרי"ף בהלכותיו כדעת רש"י להתרא. וסיים מרן הב"י על זה: ומאחר שהרא"ש וכמה גדולים אחרונים התירו, וגזרה דרבנן היא - יש לסמוך עליהם. וגם שראינו להרי"ף בהלכותיו שכתב להתיר כמו שכתב הרא"ש - עליו יש לסמוך יותר מעל תשובתו, וכן עמא להקל. וכן כתב המהרי"ט (שבת ט) שבמקומות שנהגו להדליק נרות של שענה אין לפקפק עליהם, שנהגו כשיטת רש"י והתוספות וסיעתם, והכנסת הגדולה העיד שכן המנהג בקושטא להקל.

וכתב הב"ח שאפלו הגאונים שאסרו להדליק בגר של שענה - לא אסרו אלא כשהוא כבירתו שיש בו פסלת, אבל נרות שענה שלנו שענינו הרואות שהם דולקים יפה אף הגאונים ידו להתיר. וכן כתב הרב מעשה רקח. ואע"פ שהרדב"ז (חלק ב' בלשונות הרמב"ם סי' רמז) כתב שאע"פ שבזמננו דולקים יפה אין להתיר להדליק בהם, מכל מקום בשו"ת שמו משה פארדו (או"ח סוף סי' ג) כתב עליו שבמחכת נראה להתיר, שפיון שהטעם מבאר להדיא שהוא מפני שאינו נמשך יפה אחר הפתילה, וענינו הרואות שנמשך יפה אחר הפתילה, וכבר נהגו ברב תפוצות ישראל להדליק בנרות של שענה יש להקל.

ומיהו נראה שפיון שבספר העתים כתב דכולהו רבנותא בדורו אוסרים, וכן כתב רב שרירא גאון והרי"ף בתשובה, וכן בספר מטה

מדליק בחלב בערב שבת אלא בשמן זית דוקא. והובא בספר מטה מטה (סימן תכ) ובשאר אחרונים.

הבהוב הפתילה

ו. המדליק נר שבת - אין צריך להבהב הפתילה קדם ההדלקה, ואע"פ כן יש שנהגו להדליק הפתילה ולכבותה קדם ההדלקה, כדי שתהא מחורקת ויאחו בה האור יפה. וטוב שאת הבהוב יעשה הפעל. ומיהו אפילו למנהג זה בשבת שלאחר יום טוב מדליקים בפתילה שאינה מחורקת, כי ביום טוב אי אפשר להבהב הפתילה.

במשנה (שבת כח, ב): פתילת הבגד שקפלה ולא הבהבה, רבי אליעזר אומר טמאה היא ואין מדליקין בה, ורבי עקיבא אומר טהורה היא ומדליקין בה. ובתוספות (שם כט, א) כתבו: ונ"ל דבחנם נהגו הנשים להדליק הפתילה ולכבותה כדי שתהא מהבהבת, דהא לא קנימא לו כרבי אליעזר דשמותי הוא. וכן כתבו הגהות מימוניות (שבת פ"ה אות ט) וכן הוא בפרוש המשניות להרמב"ם, דאין הלכה כרבי אליעזר דשמותי הוא.

ובבית יוסף (סי' רסד) הביא משם בעל הלכות גדולות דפסיק דהלכתא דאין מדליקין בפתילה שאינה מחורקת, וכן איתא בתוספתא, ור"י אומר שבחרוף דרוף העברה בעלמא כולי עלמא מודו דצריך, אבל הבהוב גמור להדליק ולכבות אין צריך לעשותו בערב שבת. והרא"ש כתב כדברי התוס' דהוא מנהג יפה אבל אינו מעקר הדיו. וסיים בבית יוסף דהכי נקטינו, וכן הוא בשלחן ערוך (סי' רסד ס"ט) וכן כתב בחיי אדם שמן הדיו אין צריך הבהוב.

ומכל מקום הרמ"א בהגה כתב שנהגו הנשים להדליק הפתילה ולכבותה, כדי שתהיה מחורקת ותאחו בה האור יפה. וכן כתב האור זרוע (ח"ב סי' לט) שאע"פ שאין הלכה כרבי

כן כתב הרשב"א בתשובה (ח"א סימן קעא) דשמנים ופתילות שאסרו חכמים להדליק בהם, אם עבר והדליק בהם אסור להשתמש לאורם, דאסורו משום חשש הטיה בשבת בשעה שמשתמש לאור הנר. וכן פסק הרמ"א בהג"ה (רסד, א). וכתב המג"א דהיגו אפילו תשמיש שאין צריך עיון, דאלו בדבר שצריך עיון אסור לעשות בשבת לאור הנר אפילו בנר יפה כמבאר בסימן ער"ה.

ואפילו אם יניח שומר עליו שלא יטה אסור, וכמו שכתב הט"ז (תרעג סק"ד), כי אי אפשר בשום אופן להזהר מלהטות, ואע"פ שלענין אסור קריאה לאור הנר התירו חכמים ע"י שומר שיאמר לו תן דעתך שלא אטה, בשמנים ופתילות שאסרו להדליק בהם אין להתיר להשתמש בהם אף ע"י שומר. וכן כתב בשו"ת גנת ורדים (גו המלך סי' עא) והובא באליה רבה (סי' רסד סק"ג) וכן העלה בשו"ת עמודי אש (סי' ה אות יט). וכן פסק המשנה ברורה (רסד סק"ד).

הדלקה בשמן זית - מן המבחר

ה. באמור לעיל - מצוה מן המבחר להדליק נרות שבת בשמן זית.

הטעם משום שאורו צלול ביותר. ובגמרא (כג, א): אמר רבי יהושע בן לוי כל השמנים כלן יפים לנר ושמן זית מן המבחר. וכתבו התוס' שם דפשיטא דלנר שבת שמן זית מצוה מן המבחר, לפי שנמשך אחר הפתילה יותר מכל השמנים, וכולי עלמא מודו שמדליקים בו. וכן פסקו הרמב"ם (שבת ה, ח) והשלחן ערוך (רסד, ו). וכתב במחזיק ברכה (סק"ב) שטוב להזהר בשמן זית, כי הרגיל בנר הויין לו בגיו רבנו, והנהגה כן זוכה לבנים המאירים באור תורתם.

וגדל שכרה יש ללמד מן המבאר בספר חסידים (סי' רעב): מעשה באחד שהאריך ימים, ולא מצאו לו שום זכות, אלא שלא היה

דעת הגאון רבי יצחק שמלקיס בשו"ת בית יצחק (י"ד סימן קכ) שיוצאים ידי חובת הדלקת נרות שבת במאור החשמל, ומברכים עליו "אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של שבת", שכל מאור המחבר לפתילת שמן או שעוה נקרא נר, ואף כאן שהמאור נתלה בחוטי החשמל נקרא נר, וראוי לברכה, ומכל שכן שיוצאים ידי חובת הדלקת הנרות בגאז שיש לו עקר. וכן הסכים הגאון מברודי בשו"ת מחזה אברהם (סימן מא).

לעמית זאת, הגאון רבי מרדכי וינקלר בשו"ת לבושי מרדכי תליתאה (חלק ארח חיים סימן נט) פסק, שאין יוצאים ידי חובת הדלקה בנרות חשמל, שכן צריך להיות שמן ופתילה דוקא לעיכובא. אולם בשו"ת לבוש מרדכי (מהב"ת סו"ס יט) חזר בו וצידד להתיר.

ויש להעיר קצת מדברי הגמרא (תענית כה, א), במעשה דרבי חנינא בן דוסא שראה את בתו בליל שבת כשהיא עצובה, אמר לה בתי מפני מה את עצובה, אמרה לו כלי של חמץ נתחלף לי בכלי של שמן, והדלקתי ממנו (מהחמץ) אור לשבת, אמר לה בתי מה אכפת לך, מי שאמר לשמן וידלק הוא יאמר לחמץ וידלק. תנא הנה דולק והולך כל היום כלו עד שהביאו ממנו אור להבדלה. ולכאורה קשה, שאם ברכת נרות שבת נתקנה דוקא על פתילת שמן או בשעוה לעיכובא, עדן הנה לה להתעצב, על שברכה ברכה לבטלה, דקיימא לן בנרות שבת שההדלקה עושה מצוה^א, ולפי זה כיון שבשעת ההדלקה הנה חמץ, ועדן לא נתברך בברכתו של רבי חנינא בן דוסא, הוי ברכה לבטלה. וכמו שכתב פיוצא בזה הרא"ש (פרק במה מדליקין סוף סימן ז), שהואיל והדלקה עושה מצוה,

אליעזר מכל מקום מצוה מן המבחר בפתילה מהבהבת. וכן כתב הרא"ש בפסקיו (פרק ב' דשבת סי' יח) שמנהג הנשים בזה מנהג יפה הוא, וכן כתבו הטור ורובנו ירוחם (דף סז, א). גם בספר התרומה (סוף סי' רל) ובמרדכי (סי' רפט) כתבו שהמנהג הזה לרוחא דמילתא הוא.

וכתב בשו"ת באר שבע (סימן כא) שאע"פ שכל הפטור מהדבר ועושהו נקרא הדיוט, שאני הכא שהנשים עושות כן להנאתן ולטובתן שיהיה הנר דולק יפה דאיכא טפי שלום בית. ובתוספות רבי עקיבא איגר (פ"ק דברכות אות י) כתב שגם לרבי עקיבא יותר טוב להדליק בפתילה מהבהבת. וכתב במשנה ברורה שראוי שזה יעשה הבעל.

ומיהו אפלו למנהג זה, בשבת שלאחר יום טוב מדליקים בפתילה שאינה מחורקת, כי ביום טוב אי אפשר להבהב הפתילה, וכן כתב בכנסת הגדולה (הגב"י סוף סי' רסד).

אור החשמל

ז. במקום שאפשר להשיג נרות שמן או שעוה - עדיף לצאת בהם ידי חובת ההדלקה, ולא בנר חשמלי. ונכון לבנון בברכתו שלפני ההדלקה לפטר גם את הדלקת החשמל מה שידליק לאחר מכן. ומכל מקום באפן שאין אפשרות להשיג נרות שמן או שעוה וברומה, אפשר לברך ולהדליק מנורות חשמל ויוצאים בזה ידי חובת ההדלקה. ולכתחלה עדיף שידליק נר חשמלי הנקר שהוא לכבוד שבת ולא יסמך על הנורה הקבועה בקיר.

הנה יש לדון האם יוצאים ידי חובת הדלקת הנרות של שבת במאור החשמל, או צריך להדליק נרות שבת בשמן או בשעוה דוקא?

א. שהרי נסח הברכה 'להדליק נר של שבת', וכמו שאמרו בשבת (כב ע"ב) לגבי נר חנכה, הדלקה עושה מצוה או הנחה עושה מצוה, ופשטא הגמרא (שם כג ע"א) מנסח הברכה, שמברכים להדליק נר חנכה, שמע מינה שהדלקה עושה מצוה. ע"ש. וכן הוכיח במישור האליה רבה (ריש סימן תרעה), ושכן כתב המרדכי (פרק במה מדליקין). וכן כתב מדנפשיה הראשון לציון הגאון רבי בן ציון מאיר חי עוזיאל בשו"ת משפטי עוזיאל (חלק ארח חיים סימן ז). וכן מבאר בתוספות (שבת כה ע"ב) בשם רבנו תם, שאם הנה דולק ועומד צריך לכבותו ולחזור ולהדליקו לכבוד שבת. (וכדקיימא לן בשבת כג ע"א לגבי חנכה).

צריך שיהיה שמו בנר כשעור קדם ההדלקה, אבל אם בנר והדליק ואחר כך הוסיף שמו כשעור לא יצא ידי חובתו. וכן פסקו הטור והשלחן ערוך (או"ח תרעה, ב). אלא ודאי שהעקר שיהיה דבר הדולק ומפיץ אור, וגם לגבי רבי חנינא בן דוסא שהוא רגיל בנסים, אגלאי מילתא למפרע שהוא נר הדולק, ויוצאים בו ידי חובת הדלקת הנרות של שבת, וכל שכן במאור החשמל. ויש לדחות.

ועין למהר"ש גרינפֿלד זצ"ל בשו"ת מהרש"ג חלק ב' (סימו קז) שנשאל בזה, וכתב: לא אוכל לומר דבר ברור בנדון זה, כי אינני בקי בטיב הענין של אור החשמל, ובהשקפה ראשונה נראה לי שאין יוצאים בזה ידי חובת ההדלקה, כי אור זה אינו שלהבת, ואין יכולים להדליק ממנו דבר. ומה שמאיר הוא כח נעלם. והגע בעצמך, הרי יש אבנים טובות המאירות בלילה, וכמו שפרש רש"י בפרשת נח על הפסוק 'צהר תעשה לתבה', והאם יעלה על הדעת לצאת ידי חובת הדלקת הנרות בסדור אבנים טובות המאירות בלילה? ואף אם תמצא לומר שהכח המאיר של החשמל הוא איזה כח אש, אינו אלא גחלת בעלמא, והמבעיר גחלת אינו יוצא בה ידי חובת הדלקת הנרות.

אולם נראה דאין דבריו מכוונים למציאות, וכפי שהתנצל הוא בעצמו, דהאמת כפי שהסכימו גדולי האחרונים בזמננו שהחשמל הוא אש בוערת, והמדליק נר חשמל בשבת - חייב מן התורה משום 'לא תבערו אש בכל משבת' ביום השבת, וכן פסק הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי בשו"ת אחיעזר חלק ג' (סימו ט), והחזון איש (סימו ג' אות ט). וכן כתב הגאון רבי שלמה יוסף זיו בספר סופרים וספרים (בחלק התשובות עמוד 120) בשם הגאון הרגאצ'ובי, ועוד אחרונים.

ובשו"ת נחלת שמעון (סימו טו) העיד, שהגאון רבי חיים מבֿריסק היה נוהג לברך במוצאי שבת בורא מאורי האש על אור החשמל, כדי להוציא מלב הטועים שחושבים שאין החשמל בכלל אסור הבערת אש בשבת מן התורה. וכיוצא בזה כתב הגרא"י ניימרק בספר אשל אברהם על חלין (בפרות גינוסר סימו כא), שהגאון רבי חיים עוזר היה מהדר לברך בורא מאורי האש על אור החשמל, כדי להורות וללמד דעת את העם שהחשמל הוא אש וחיבים על הבערתו בשבת מן התורה. ולכן מה שדמה המהרש"ג והשוה מאור החשמל לאור הנוצץ מאבנים טובות, לא קרב זה אל זה. וגם יתר דבריו נסתרים על פי הנ"ל.

ואמנם גם בשו"ת פקדת אלעזר (סימו כב) כתב לפקפק בנדון שלנו, משום שאין כאן פעלת הדלקה ממש, שהוא רק פותח הכפתור והאור יוצא מעצמו, ולדעת רבנו תם והפוסקים ההדלקה היא עקר המצוה. וכן העיר בשו"ת דברי יציב (או"ח סי' קיט אות ח), וטען דכיון שהוא בפעלת הלחצן רק מסיר את המניעה המעכבת את זרימת כח האש מתחנת הכח, הוי רק כמסיר וילון מפני אש דולקת, דודאי אינו יוצא ידי חובה. אולם לפי המבאר לעיל בשם כל הגדולים הנ"ל שהמדליק חשמל בשבת חייב מן התורה משום מבעיר אש בשבת, יש ללמד שהיא הדלקה גמורה, דאי הוי רק בגדר הסרת מונע - הרי היה לזה דין גרמא דשרי בשבת, כדקיימא לן (שבת קכ, ב) דגרמא בשבת שרי, ומדהוי בגדר מעשה בידים - הרי יכולים לצאת בהדלקה זו ידי חובת הדלקת נרות של שבת.

והן אמת כי בשו"ת משפטי עוזיאל (חלק ארח חיים סימו ז) כתב, שבהיות שהדבר מצוי

ב. אלא שלענין ברכת מאורי האש - כבר כתב בשו"ת יתנה דעת חלק ב' סימו לט, שלמעשה אין לברך בורא מאורי האש על החשמל, משום שהזכוכית שסביב אור החשמל חוצצת ומפסקת, ואנו בעינינו אש גלויה דגמת האש שהמציא אדם הראשון במוצאי שבת (פסחים נד ע"א).

(סימן סג אות ה'), ובשו"ת מלמד להועיל (סימן מז), ובשו"ת משיב הלכה (סימן רכ). וכן פסק הגאון רבי אליהו קלצקין בשו"ת דבר הלכה (סימן טו). ע"ש.

ומכל מקום נראה שכל שאפשר למצא נרות שמן או שעווה עדיף יותר לצאת בהם ידי חובת הדלקת הנרות של שבת, ולברך עליהם, בלי שום פקפוק, וגם מפני שיש בהם הכר מיחד שנעשו לכבוד שבת, ורק כשאין אפשרות כלל להשיג נרות שמן או שעווה, יכול לברך ולהדליק נרות שבת במאור החשמל.

וראה עוד בשו"ת כוכבי יצחק חלק א' (סימן א' וב') שהעיד כי הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל, הקל ליולדת בלבד שהיא בבית החולים, ואין באפשרותה להשיג נרות שמן או שעווה, שתוכל לצאת ידי חובת הדלקה בנרות חשמל.

הדלקת נרות בלובי בית מלון

ח. מה שנוהגים בבתי מלון, להעמיד שלחן מיוחד בפרוזדור, וכל הנשים שמתארחות שם מדליקות נרות בכרבה על השלחן הזה - יש לחוש בזה לספק ברבה לבטלה לדין על כל פנים, ולכן אם אי אפשר לכל אחת להדליק נר שבת בחדרה, ידליקו את החשמל בחדרם לכבוד השבת ובכרבה. [ואם אין רוצים אור חשמל בחדר עצמו, אפשר להדליק את האור בחדר השרותים (שבתוך חדר הארוחה), ולברך עליה, שכן אור זה מקרין למצויים בחדר, וכמוכן את הכרבה יש לברך מחוץ לחדר השרותים].

כפוי אור החשמל קדם ההדלקה - מרן הראשל"צ רבנו עובדיה יוסף זיע"א

ט. לבתחלה ראוי לכבות את אור החשמל קדם הדלקת הנרות בשמן או בנרות שעווה, ולחזור ולהדליק אחר הדלקת נרות

שמאור החשמל עלול לכבות לפתע באמצע הסעודה, על ידי קלקול בתחנת הכח, או בכבל החשמלי, ונמצא מתבטל מענג שבת, ולכן אין יוצאים בזה ידי חובת הדלקת נרות של שבת. וכן כתב הרב הלל פוסק ז"ל בירחון הפוסק (חדש טבת תש"ג סימן שפ) בשם אביו הגאון רבי אליהו פוסק. וכן כתב גם בשו"ת פקדת אלעזר (סימן כב).

אולם נראה כי לפי המצב כיום אין מקום לחששא זו ברוב ככל המקומות, שאין הפסקת זרם החשמל מצויה אלא רק לעתים רחוקות מאד, ואם באנו לחוש לזה, הרי גם בגר שמן ופתילה קורה לפעמים שנכבה באמצע הסעודה מאיזו סבה, ובפרט אם נתז מים על הפתילה לפני ההדלקה, ואם כן אין לדבר סוף. ולכן אין לחוש לזה כלל, דלא חיישינן למיעוטא דלא שכיח.

וכן בשו"ת שאילת יצחק (סימן לא) הביא דברי החוששים לכך, והשיג עליהם לנכון, ודחה חששא רחוקה זו, וכן דחה את דברי הפקדת אלעזר הנ"ל, והעלה כדברי הבית יצחק שיוצאים ידי חובת הדלקת הנרות של שבת במאור החשמל, ושכן העלה בספר החשמל לאור ההלכה. וכן פסק הגאון רבי יוסף אליהו הנקין בספר עדות לישראל. וכיוצא בזה, העיר הרה"ג רבי יוסף אלישר זצ"ל (ה"ד בשו"ת ישפיל עבדי ח"ג או"ח יח), שהשיג לנכון על המשפטי עוזיאל הנ"ל, כי במציאות של ימינו הפסקת זרם החשמל אינה מצויה כלל אלא במקרה של פעם ביוכל, ובודאי שאין לגזר שלא לצאת ידי חובת הדלקת הנרות בחשמל משום חששא רחוקה זו. ואדרבה בנרות שמן מצוי הדבר יותר, שיעלה עשן הנרות ויחשוף האור או יכבה לגמרי, מה שאין כן בחשמל שאין בו כל חשש כזה, שאורו בהיר ונהיר, ומתענגים באורו יותר מכל הנרות.

וכמה מן האחרונים הביאו גם כן תשובת הבית יצחק להלכה, ומהם בשו"ת דרכי שלום

בשעה שאור החשמל דולק, דלכאורה הוי ההדלקה תוספת אורה.

אמנם לכאורה יש לחלק, דשאני היכא שהיה החשמל דולק שלא לשם מצוה ועתה מדליקים הנרות לשם מצוה ולכבוד שבת, דשפיר דמי לברך. וכיוצא בזה כתב בספר שלחן שלמה (רסג סע' ח) דאחר שחכמים תקנו להדליק בנר שמן להדור מצוה, גם כיום שיש אור חשמל בחדר אכתי איכא מצוה בתקון חכמים להדליק בשמן, שבזה נכר שמדליק לכבוד שבת, והרי זה חשוב כהנאה וגם שמחה לכבוד השבת, והוא מנהג חשוב. ודמי למה שנהגו לברך על הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת, דכיון שהוא מנהג חשוב של פרסומי ניסא נהגו לברך.

איברא, דבספר זכרונות אליהו למהר"א מני (עמוד קל, מע' נ אות ו) כתב דיש להקפיד בזה: להדליק נר בגאז (נפט) שיצא מחדש לכבוד שבת. ע' שמו משה (סי' ג) שהתיר. ומכל מקום אני נוהג להדליק נר בז' פתילות בשמן זית, ואצלו סמוך לו הגאז, לפי שאורו חשוב הרבה. וגם אני מצוה שהאשה תדליק השמן זית בברכה, ואח"כ אשה אחרת מדלקת הגאז, לפי שהיא (הראשונה) כבר קבלה שבת עליה. ואם תדליק הגאז קדם, כבר נפטרה מהדלקת הנר, כיון שיש אור, ואינה יכולה לברך.

ולפי מה שבארנו שיוצאים ידי חובה בהדלקת נרות החשמל, היה נראה שצריך להקדים הדלקת הנרות שהאשה תדליק את נרות השמן לכבוד שבת בברכה ואחר כך ידליק את אור החשמל, כי הברכה שיכת גם על אור החשמל. וכן כתב בשו"ת חמדת צבי (סימן יט אות ט) דהאשה תדליק את נרות החשמל אחר הדלקת הנרות בשמן או בשעוה, שהכל נחשב כמו נר אחד, והברכה חלה על שני מיני האור.

וכן כתב הגאון רבי יעקב קמינצקי בספר אמת ליעקב (סי' רסג ס"ח בהערה) דיש להקפיד

שבת, ולכונן בעת הברכה לפטר את אור החשמל, אשר באורו הגדול נראה אור לאכל ולהנות מאורו.

הנה מרן הבית יוסף (סימן רסג מחדש ח) כתב: מצאתי בתשובה אשכנזית, ב' או ג' בעלי בתים שאוכלים במקום אחד, כל אחד מברך על הדלקת נר שלו. ואע"פ שהאור זרוע כתב לגמגם בזה, מכל מקום יש נוהגים כן שכל מה שמתוסף אורה אית ביה שלום בית טפי ושמחה יתרה להנאת האורה בכל הזיוות, עד כאן דבריו.

והנה באור זרוע שלפנינו (ח"ב סימן יא) איתא: ומנהג כשר הוא להדליק תחלה כל נרות שבבית ואחר כך נרות שעל גבי השלחן, כי אותו נר הוא הבא לכבוד שבת. ואחר כך הביא דברי רבנו תם שצריך לברך על ההדלקה של נרות שבת.

ולכאורה משמע מדברי האור זרוע שאף אחר שמדליק כל הנרות שבבית מברך על הנרות שבשלחן, אלמא גם האור זרוע סבירא ליה שיש לברך על תוספת אורה. וכן כתב בספר פסקי הלכה של מהר"ח אור זרוע (מהד' לנגה עמוד עא): נסתפק מהר"ח אם ארבעה דרים בבית אחד, והדליקו השלשה והרביעי לא הדליק עדיו [אם יש לו להדליק בברכה אם לא] דכיון שהנר אינו בא אלא לשלום בית, והרי כבר יש אורה בבית. ומיהו נהגו העולם שכל אחד מדליק משום שלום ביתו ולברך.

ואמנם מרן בשלחן ערוך (רסג, ח) כתב להלכה: שנים או שלשה בעלי בתים שאוכלים במקום אחד, יש אומרים שכל אחד מברך על מנורה שלו, ויש שמגמגם בדבר. ונכון להזהר בספק ברכות, ולא יברך אלא אחד. וכתב על זה הרמ"א בהגה: אבל אנו אין נוהגים כן (אלא כדעה הראשונה, משנה ברורה). ומדברי מרן נראה שאין לברך משום תוספת אורה בלבד. ומעתה יש לעינינו אי אפשר להדליק ולברך

שבת והבית מלא אור, איך מדליקים נרות שבת, ויש להדר להדליק הנרות קודם שנגדלק החשמל, וצ"ע.

והנה אף שבשו"ת דברי יציב (או"ח סימן קכ אות ה) מסתמך ואזיל על מה שכתב הרמ"א שמברכים על תוספת אורה, ולכן כתב דמה שנוהגות הנשים לברך על הדלקת נרות שמן או שעווה אף שכבר יש שם אור החשמל שדלוק מבעוד יום שפיר דמי, ובפרט שעל ידי הדלקת נרות שבת יש הפר שנגעשו לכבוד שבת. אולם בשו"ת באר משה (ח"ה סימן סד אות פד, וסימן קטו אות יא, ובח"ח סימן סב) העלה שאף לבני אשכנז קודם הדלקת נרות שבת יש לכבות את אור החשמל, וביום טוב שחל בערב שבת, שאין אפשוות לכבות, תדליק האשה נרות שבת בחדר שאין שם אור החשמל, או על ידי שעון חשמלי שיכבה את החשמל בשעת ההדלקה.

כבוי אור החשמל קודם ההדלקה - בנוי מרן הראש"ל צ הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

והנה, מו"ר מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א (ילקו"י שבת כ"א ח"ב עמ' תשמז) האריך בענין זה, וחתר להמציא סמך למנהג העולם, שאין מכבים את אור החשמל קודם הדלקת נרות.

וראשית כל העיר לנכון מה הביאו למסקנא זו:

לכאורה, לפי האמור לעיל נראה דבשעת ההדלקה אם אור החשמל דלוק הוי ברכתו לבטלה, דהא איכא אור דלוק ועומד באותה שעה ובדעתו להשאירו דולק גם בליל שבת, ולדעת מרן הרי אין מברכים על תוספת אורה מחמת הספק. וכל שכן כן שאינו בגדר תוספת אורה אלא כשרגא בטיהרא, ואם כן לכאורה יהיה חיוב מעקר הדין לכבות החשמל קודם הדלקת הנרות.

שלא להדליק את אור החשמל אלא לאחר שהאשה מדליקה את נרות השבת, כדי שתחול הברכה על הדלקת שניהם.

וכן כתב בשו"ת ויברך דויד (ח"ב סימן קסד) שאם נרות החשמל דולקים בבית היאך אפשר לברך על נרות השמן שמדליקים לכבוד שבת, כיון שבלאו הכי הבית מואר באור גדול של החשמל, דשרגא בטיהרא מאי מהני, ולכן קודם הברכה וההדלקה של נרות השמן יש לכבות את נרות החשמל, והאשה המדלקת את הנרות תכונן שברכתה תעלה גם על החשמל שתדליק אחר כך. וזה כמו שכתב הרב עולת שבת (סימן רסג סק"ב) שאם היה נר דלוק שלא לשם שבת צריך לכבותו ולהדליק נרות שבת.

ואף בערב שבת שחל בו יום טוב - ראוי לסדר הדבר מערב יום טוב על ידי שעון חשמלי, באפן שיכבה את אור החשמל קודם ההדלקה לכבוד שבת, ואחר כך ידלק שוב החשמל על ידי השעון.

וכן כתב בשו"ת תפארת נפתלי (סי' כו) שיש להדליק נרות שבת ואחר כך את החשמל, ובעת הברכה תכונן גם על אור החשמל. וכן כתב בשו"ת חיי הלוי (ח"ב סימן כו) שהרבה נוהגות להחמיר לכבות את מאור החשמל קודם הדלקת הנרות של שבת, וכתב שכן שמע מגדולי זמננו. והוסיף דאף שיש לומר דהנהגה זו אינה מעקר הדין, אלא רק לרוחא דמילתא לכתחלה לחוש לדעת מרן השלחן ערוך שאין לברך על תוספת אורה, אבל בני אשכנז היוצאים ביד רמ"א יכולים שלא לחוש לזה, והראיה דלא שמענו שבערב שבת שחל בו יום טוב אין מברכים על הנרות, מכל מקום המחמיר לכבות את אור החשמל קודם הדלקת נר שבת תבוא עליו ברכה.

ובספר שמירת שבת כהלכתה (סימן כח הערה קפח) כתב בשם הגרש"ז אויערבאך, שצריך עיון ביום טוב שחל בערב שבת, שהיה החשמל דלוק מבעוד יום באמצעות שעון

ואף הרמ"א שמתיר לברך על תוספת אורה - הגי' מילי לנר אחר נר, אבל אור החשמל שמאיר שבעתים מנרות השבת, והוי כשרגא בטיהרא דלא מהני, הנה נראה שאי אפשר לברך על נרות שבת כשהבית מלא אור של החשמל.

ועוד בראש השנה שחל בימים ה' ו', היאך ידליק ביום ו' סמוך לשקיעה, הרי אור החשמל דלוק. ומה שיעצו כמה אחרונים שיכין שעון שבת אשר יכבה את החשמל בשעה שצריך להדליק נר יום טוב, לכאורה צריך באור דאחר שיודע שבעוד כמה רגעים ידלק החשמל, היאך יברך על נר שבת? ומה צריך יש בו? אלא דבזה יש להשיב דכיון שסוף סוף הדליק הנר קדם וברך על הנר בשעה שלא היה אור חשמל דלוק, לא אכפת לן במה שאחר כך ידלק אור החשמל, סוף סוף בשעת הדלקת הנר היה צריך לזה, והחשמל הוא בגדר תוספת אורה. אולם הלא לאו כולי עלמא נהגי כן, ויש שאין מכינים שעון שבת שיכבה החשמל בשעת ההדלקה, ולכאורה היאך מדליקין נר לכבוד שבת ביום טוב, הרי בלאו הכי יש אור חשמל, ולכאורה אין צריך בנר זה כלל, ועדיף טפי מתוספת אורה.

על כן בהכרח יש לישוב זאת, ומצינו לומר בענין זה כמה דרכים:

א. דהנה כתב הראב"ה (סי קצט): מיהו נראה לי, כשמדליק את הנר הראשון, יתכונן שלא יקרא שם מצוה עליו עד שידליק הנר השני המנח במקומו וכו', שאם לא כן על הראשון היה לו לברך. ואם כן גם בגדון דידן הרי הדלקת החשמל לא נעשתה לשם מצות חקמים לנר שבת, ושפיר יכול להדליק נר שבת בכונה לשם מצוה.

ב. הדלקת הנר - נכרת שהיא לכבוד שבת, מה שאין כן בחשמל הדלוק. והנה הדלקת נר אינה גם משום ענג שבת (ואזי אור החשמל עדיף), אלא גם משום כבוד שבת, וכן הוא

ברמ"א משם הטור: "ואם היה הנר דלוק מבעוד היום גדול, יכבנו ויחזר וידליקנו לצורך שבת", ואי משום ענג שבת גרידא אמאי מכבה וחוזר ומדליק, ועל כרחי דבעינן מעשה הדלקה שיש בה כבוד שבת, והדלקת החשמל אינה נכרת שהיא לכבוד שבת. ומה שכתב מרן שאין מברכים על תוספת אורה, הינו בנר שהדלק לכבוד שבת ומוסיפים אחר כך עוד נר לכבוד שבת באותו חדר, אבל באור חשמל שאינו נכר בו כבוד שבת, אין הכי נמי דשייך שפיר לברך על תוספת אורה כל שההדלקה היא במיוחד לכבוד שבת.

ג. תדע דהכי הוא, דהא מרא דשמעתא שאין מברכין על תוספת אורה הוא ניהו האור זרוע, כדכתב מרן הבית יוסף (סימן רסג מחדש ח) כתב: מצאתי בתשובה אשכנזית, ב' או ג' בעלי בתים שאוכלים במקום אחד, כל אחד מברך על הדלקת נר שלו. והאור זרוע כתב לגמגם בזה וכו' ומאידך גיסא באור זרוע שלפנינו (ח"ב סימן יא) איתא: ומנהג כשר הוא להדליק תחלה כל נרות שבבית ואחר כך נרות שעל גבי השלחן, כי אותו נר הוא הבא לכבוד שבת. ולכאורה משמע מדברי האו"ז שאף אחר שמדליק כל הנרות שבבית מברך על הנרות שבשלחן, אלמא גם האור זרוע סבירא ליה שיש לברך על תוספת אורה.

ובהכרח דיש לחלק, שהאור זרוע גמגם היכא שהנר הדלק למצותו, ובאפן שכתב בב' וג' בעלי בתים שאוכלים במקום אחד וכל אחד מברך על מנורה שלו שמדליקה לכבוד שבת, מה שאין כן היכא שהדליק כל הנרות שבבית שלא לשם כבוד שבת, וכמו בגדון דידן בענין החשמל, וחוזרים ומדליקין נר במיוחד לכבוד שבת - בזה הוא מנהג כשר, כי אותו נר האחרון הוא לכבוד שבת, ובו יש את החשיבות של שבת קדש.

אמנם כבר הזכרנו לעיל את שכתב הרב עולת שבת (סימן רסג סק"ב) שאם היה נר דלוק שלא לשם שבת צריך לכבותו ולהדליק

ו. דמה שאנו ממשיכים בחיוב הדלקת הנר ואיננו מסתפקים בחשמל, הוא משום דכל דבר שנתקן במנין אין אנו יכולים לבטלו, דבטל הטעם לא בטל הדין, ואין בית דין רשאי לבטל דברי בית דין חבירו אלא א"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין, ואחר שחכמים תקנו להדליק נר לכבוד שבת נהפך הדבר לתקנה, כמו ברכה מעין שבע וכיוצא בזה, ולכן גם בעדן החשמל נותרה התקנה לעשות מעשה בהדלקת נר במיוחד לכבוד שבת, אלא שיש לדון בטעם זה [דבפשטות מועלת הדלקת החשמל לנר שבת, אם כי אין סומכים על זה רק במקום הצורך, וכפי שהבאנו לעיל].

ז. ועוד יש לומר דהכא איכא למאן המחלקת לגבי הברכה באפן ישיר, אלא האם מתקיימת המצוה בתוספת אורה, דלדעת מרן אין תוספת אורה בכלל התקנה, ולדעת הרמ"א תוספת אורה היא בכלל התקנה, והברכה נגדרת אגב מחלקת זו. ונודע שכל שהמחלקת במצוה ואגב הברכה נגדרת, דעת הרדב"ז שאין לחוש לספק ברכות וברוכי מברכינן, ואף שדעת מרן השלחן ערוף אינה כן (וכמו שהאר"י להוכיח בעין יצחק ח"ב עמוד תא), ולכאורה הכי מוכח גם מנדון דידן שדעת מרן שלא לברך על תוספת אורה אף שהמחלקת במצוה ולא בברכה, ומכל מקום סברת הרדב"ז חזי לאיצטרופי לכל הספקות המובאים כאן.

ח. ועוד יש ללמד זכות על המנהג, על פי המבאר באשל אברהם (סימן רסג ס"ק כא) ואלו דבריו: עין מג"א דאם מדליק נר בחדר שהולך שם, אף שאין אוכל שם אם לא הדליק במקום אחר מברך על זה משום שלא יפשל בעץ ואבן, אבל המדליק באכסדרה שאורה רב מאור הלבנה ואינו אוכל שם אין מברך. ואם משתמש שם קצת לצורך אכילה מברך. ועל פי זה כתב בבן איש חי (ש"ב פרשת נח אות ד) דאע"פ שאוכל ומקדש על הגג שאור הלבנה זורח על שלחנו מבערב, עם כל זה

נרות שבת. ולכאורה סותר את דברינו, אלא דעדין יש לחלק, דהתם מיירי שהנר הדלוק עומד במקום שמדליק תמיד נר שבת וסומך על נר זה, ולכן צריך שיכבה. ואין הכי נמי אם יש לו נר אחר אין צריך שיכבה את הנר הדלוק, ודי שיברך וידליק את הנר הנוסף, ובזה מקיים מצות הדלקת הנר.

ד. ועוד יש ללמד זכות ממה שכתבו כמה האחרונים על דברי השלחן ערוף (ס"ט): המדליקין בזויות הבית ואוכלים בחצר אם אין הנרות ארכות שדולקות עד הלילה הוי ברכה לבטלה. ודקדק המגן אברהם דמשמע שאם אוכל בבית אף שאינו ארכות ולא דולק בלילה סגי. ופרש המשנה ברורה (סק"א) דאף שעדין יום הוא יש לו הנאה ושמחה מן הנרות בשעת אכילה. אמנם הלבושי שרד מסביר הטעם משום שהשמש באה ויש הנאה קצת מאור הנרות, וכן משמע מהאליה רבה, ולפי זה אין ראיה לנדון דידן, ואדרבה אחר שיש אור החשמל הנר שמדליק הוא בגדר שרגא בטיהרא מאי מהני ואין שום הנאה מאור זה, אף על כל פנים לבאור המשנה ברורה נראה דאף שיש אור חשמל סוף סוף הרי יש לו הנאה ושמחה מן הנרות שמדליק בשעת אכילה.

ה. ועוד יש לומר דבעינן שתהיה ההדלקה על ידי מעשה אדם, שיהיה תלוי בו המושך ההדלקה, ובאור החשמל אין הדבר תלוי בו, שיתכן ותאורע הפסקת חשמל ולא יהיה אור בבית, ותבטל תקנת חכמים שיהא אור דלוק בביתו בליל שבת. ואף פיוס שאין הדבר מצוי כל כך שתהיה הפסקת חשמל, בעינן שיהיה הדבר תלוי במעשה האדם, שהוא יגרם לכך שהנר יהיה דלוק ולא שיהיה תלוי באחרים, וממילא לא הוי בכלל תוספת אורה. ורק אם יש נר דלוק, שהוא אור התלוי במעשה האדם שישאר דלוק בליל שבת, אם מדליק נר נוסף הוי תוספת אורה ואין מברכים, מה שאין כן בחשמל.

לאורָה, ובפֿרט כְּשֵׁישׁ שָׁם נֵר הַשֶּׁמֶשׁ שְׁמַתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוּרוֹ.

וְהָיָה מְקוֹם לְדַחֲוֹת דָּאֵי מִשׁוּם הָאֵל לֹא אֵירִיא, דֵּיִשׁ לֹמֵר דְּאֵירִי בְּאִפְּו שְׁנוֹתָן שְׁמֹן בְּנֵר חֲנֻכָּה לְשַׁעוֹר שֶׁל חֲצִי שְׁעָה אַחֵר צֵאת הַכּוֹכָבִים כְּפִי עֲקָר הַדִּין שֶׁל נֵר חֲנֻכָּה, וּבְזִמְנֵי הַסְּעוּדָה הַנְּרוֹת כְּבוֹ, וּמִשׁוּם הִכִּי צָרִיךְ הוּא לְנֵר שֶׁבֶת שִׁיסְעֵד לְאוֹר הַנֵּר. אֲלֵא שֶׁלֹּא מְצִינֵנו חֲלוּק בְּזֶה בְּפוֹסְקִים אִם נוֹתֵן שְׁמֹן לְחֲצִי שְׁעָה בְּלֵבָד אוֹ אִינוּ מְדַקְדָּק בְּזֶה.

י. דְּבַרֵי הַגְּרִשׁ"ז אוֹיְעֶרְבֶּךָ בְּשִׁלְחֹן שְׁלֵמָה' (רסג ס' ע' ח) דְּאַחֵר שְׁחַכְמִים תִּקְנוּ לְהַדְּלִיק בְּנֵר שְׁמֹן לְהַדִּיר מְצוּהָ, גַּם כִּיּוֹם שֵׁישׁ אוֹר חֲשֵׁמֶל בְּחֶדֶר אֶפְתִּי אֵיכָא מְצוּהָ בְּתַקְוֵי חֲכָמִים לְהַדְּלִיק בְּשְׁמֹן, שְׁבִזָּה נִכְר שְׁמֵדְלִיק לְכַבּוּד שֶׁבֶת, וְהָרִי זֶה חָשׁוּב כְּהִנָּאָה וְגַם שְׁמַחָה לְכַבּוּד הַשֶּׁבֶת, וְהוּא מְנַהֵג חָשׁוּב. וְדָמִי לְמָה שְׁנִהְיֵנו לְבָרָךְ עַל הַדְּלִקַת נֵר חֲנֻכָּה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, דְּכִיּוֹן שֶׁהוּא מְנַהֵג חָשׁוּב שֶׁל פְּרוֹסוּמִי נִיֶּסָא נִהְיֵנו לְבָרָךְ.

וּבְאַמַּת שְׁכִיּוֹם רַב הָעַם נוֹהֲגִים מְזֶה שְׁנַיִם לְהַדְּלִיק נֵר שֶׁבֶת לְמִרוֹת שְׁאוֹר חֲשֵׁמֶל דּוֹלֵק בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, וְנִמְצָא שְׁלֵעֲגֵנוּ זֶה יֵשׁ מְנַהֵג לְבָרָךְ עַל תּוֹסַפֵּת אוֹרָה, וּבְזֶה לֹא חֲשָׁשׁוּ לְסַפְקוֹ שֶׁל מְרוֹן הַשִּׁלְחָן עָרוּף. וְשָׂמָא דְּמִי לְכָל מְנַהֵג שְׁאִין חוֹשְׁשִׁין בּוֹ לְסַפֵּק בְּרִכּוֹת, וְכִמוֹ שְׁכָתַב הַמַּהֲרַא"י (סִימּוֹ לַד) דְּבִמְקוֹם מְנַהֵג לֹא אִמְרִינֵנו סַפֵּק בְּרִכּוֹת לְהַקְלִי.

אֲלֵא שְׁכִיבֵר נִתְבָּאָר בְּעִינֵי יִצְחָק (חֲלֵק ג' כָּלְלִי הַמְּנַהֲגִים) דְּלֹא שִׁיכַת הַגְּדָרָה זֹו שֶׁל סַפֵּק בְּרִכּוֹת בְּמְקוֹם מְנַהֵג, רַק בְּמְנַהֵג שֶׁהִנָּהֵג עַל פִּי הוֹרָאָה מִפְּרִשְׁתָּ שֶׁל וְתִיקִין שְׁנִהְיֵנו אַחֵר הוֹרָאָתָם וְנִתְקַבְּלָה הוֹרָאָתָם, וְכִמוֹ שְׁנִתְבָּאָר כֵּן גַּם בְּשׁו"ת יִבְיע אִמֵּר (חֲלֵק ט' סִימּוֹ כג) לְעֲגֵנוּ שְׁאִין לִילֵךְ אַחֵר הַמְּנַהֵג לְבָרָךְ אַחֵר הַהַדְּלָקָה, מִפְּנֵי שְׁמִנְהֵג זֶה לֹא נִתְקַן עַל יְדֵי וְתִיקִין בְּהַסְּכָמַת חֲכָמֵי הַסְּפָרָדִים, וְאִם כֵּן הוּא הַדִּין לְנִדּוֹן דִּידּוֹ, דְּקִשָּׁה לֹמֵר דְּחָשִׁיב כְּמִנְהֵג לְבָרָךְ

מְדִלְקִין נֵר שֶׁבֶת בְּבִרְכָה, יַעַן דְּנֵר שֶׁבֶת מְלַבֵּד טַעַם הַפֶּשֶׁטִי שֶׁל שְׁלוֹם בֵּית יֵשׁ בּוֹ חַיּוֹב עַל פִּי הַסּוּד וְכוּ'. וּמִבְּאֵר דְּאַפְלוֹ שֵׁישׁ כְּבָר אוֹר וְלֹא שִׁיר הַטַּעַם שֶׁל שְׁלוֹם בֵּית שְׁפִיר מְבָרַךְ עַל הַהַדְּלָקָה.

וְאִין לֹמֵר דְּהוֹאִיל וְטַעֲמוֹ שֶׁל הַבֵּן אִישׁ חֵי הוּא עַל פִּי הַסּוּד, וְאַנּוּ קִיִּימָא לָן בְּכָל דּוֹקְתָא דְּפֶשֶׁט וְקַבְּלָה הִלְכָה כְּהַפֶּשֶׁט, דְּמֵאַחֵר וְדִין זֶה לֹא נִזְכָּר לְהַדְּיָא בְּש"ס וּבְפוֹסְקִים וְהוּא נִתְבָּאָר עַל פִּי הַסּוּד - בְּזֶה אֲזֵלִינֵנו שְׁפִיר אַחֵר הַסּוּד בְּתוֹרַת צְרוּף נוֹסֵף. וְהוּא הַדִּין לְנִדּוֹן דִּידּוֹ, שְׁהָרִי גַם לְפִי הַפֶּשֶׁט נִתְבָּאָרוּ כְּמָה סְבָרוֹת דְּאַפְשָׁר לְבָרָךְ עַל הַהַדְּלָקָה גַּם כְּשִׁאוֹר הַחֲשֵׁמֶל דְּלוּק, אֲזִי בְּזֶה סְמִכִינֵנו שְׁפִיר עַל טַעַם הַסּוּד.

ט. וְעוֹד יֵשׁ לְהַבִּיא סִיּוּעַ לְמְנַהֵג מְנֵר חֲנֻכָּה, דְּהִנָּה מְרוֹן בְּשִׁלְחֹן עָרוּף (ס' תרעט) פֶּסֶק שְׁיִקְדִים לְהַדְּלִיק נְרוֹת חֲנֻכָּה קִדְּם נְרוֹת שֶׁבֶת, וְיִדּוּעַ שְׁבִשְׁעַת הַסַּכְנָה מְנִיחַ נֵר חֲנֻכָּה עַל שִׁלְחָנוֹ וְדִיו, וְכָתְבוּ רַבִּים מִהַפּוֹסְקִים דְּגַם כִּיּוֹם שְׁאִין סַכְנָה יְכוּלִים לְהַדְּלִיק בְּבֵית (רֵאָה תוֹס' רִיטב"א וּמֵאִירֵי שֶׁבֶת כֵּא) וְלְכֹאֲוֹרָה אַחֵר שְׁהַדְּלִיקוּ נֵר חֲנֻכָּה וְיֵשׁ אוֹר בְּבֵית הַיֶּאֱרָבִי לְבָרָךְ אַחֵר כֶּף עַל נֵר שֶׁבֶת? הֲאֵל כְּבָר יִצְא יְדֵי חוּבָה שֶׁל שְׁלוֹם בֵּית, דְּסוּף סוּף יֵשׁ אוֹר בְּבֵית. וְהַפּוֹסְקִים לֹא כָּתְבוּ לְהַדְּיָא שְׁיִדְלִיק אֶת נֵר שֶׁבֶת בְּחֶדֶר אַחֵר, וְלֹא חֲלָקוּ בְּזֶה כָּלְלִי, וְאַדְרָבָּה מִשְׁמַע שְׁמֵדְלִיק נֵר חֲנֻכָּה וְאַחֵר כֶּף נֵר שֶׁבֶת בְּאוֹתוֹ חֶדֶר. וְעַל כְּרַחֵף דְּכִיּוֹן שְׁהֵנֵר הַרְאִשׁוֹן הַדְּלֵק שֶׁלֹּא לְשֵׁם נֵר שֶׁבֶת יְכוּל לְבָרָךְ וְלְהַדְּלִיק נֵר נוֹסֵף לְשֵׁם שֶׁבֶת.

וְאִי תִימָא דְּאַסּוֹר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹר נֵר חֲנֻכָּה, הִנָּה שְׁמוּשׁ מִיַּחַד לְאוֹר נֵר חֲנֻכָּה - בְּזֶה אֶסְרוּ חֲכָמִים, וְכַגּוֹן לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאִפְּו יִשִּׁיר לְאוֹר הַנְּרוֹת, כְּמוֹ לְהַחֲלִיף מִטְּבַעוֹת, אוֹ לְקִרְא לְאוֹר הַנֵּר, אֲבָל לִילֵךְ בְּבֵיתוֹ כְּשִׁנְרוֹת הַחֲנֻכָּה מֵאִירִים אוֹ לְשִׁהוֹת בְּחֶדֶר שֵׁישׁ שְׁם נְרוֹת חֲנֻכָּה אִינוּ בְּכָלְלִי הָאֶסּוֹר שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ

על תוספת אורה, בפרט שהוא יותר מתוספת אורה דשרגא בטיהרא מאי מהני.

יא. יש לצרף כאן מה שכתב בגדלות אלישע (סי' רסג אות יח) דבנדאי צריך לנהג כדעת מרן דג' בעלי בתים מברכין ברכה אחת לכלן, אבל מי שנוהג כדעת הרמ"א לברך כל אחד ואחד על מנוחה שלו - יש להם על מה שייסמכו. וגם כאן שהדלקת נר שבת בשעה שאור החשמל דולק הוי בגדר תוספת אורה, ואם נהגו לברך על תוספת אורה יש להם על מה שייסמכו, דיש לומר דבזה שעושים ונכר לכבוד שבת הכל נהגו לסמוך על הרמ"א ולא חששו לספקו של מרן.

אלא שיש לפקפק בזה שכבר כתבנו דהכא אינו בגדר תוספת אורה אלא בגדר שרגא בטיהרא, ובזה אף הרמ"א יודה.

יב. ויש לצרף כאן מה שכתב הגרב"צ אבא שאול באור לציון (ח"ב פי"ח תשובה יג) שלדעתו אין יוצאים ידי חובה בהדלקת החשמל, רק בפנס חשמלי המפעל בסוללה, שיש לחלק בין אור החשמל שבכל רגע ורגע נוצר זרם חדש בתחנה שלא היה בעולם ואין הפעלה מתיחסת אליו, לבין פנס שהזרם צבור ומנח בתוכו. ולפי זה כתב שאם היה חשמל דולק מערב שבת אין צריך לכבותו ואחר כך להדליק הנרות, אבל אם היה פנס חשמלי דולק צריך לכבותו ורק אחר כך להדליק הנרות. ואף שדעת מרן רבנו עובדיה יוסף זיע"א אינה כן, ולדעתו אין חלוק בין חשמל המגיע מתחנת החשמל לפנס שמאיר מכח סוללה, מכל מקום הסביר הנ"ל חזי לאיצטרופי לכל הסברות הנ"ל.

יג. ויש להוסיף דהנה בנר שבת איכא ד' מצוות: א. כבוד שבת, והוא כמו שרוחצין לכבוד שבת מניחין מפה על שלחן ומכינים שאר צרכי שבת, כך מדליקין נר שבת, ב. משום ענג שבת, שאוכל לאור הנר, ג. להוציא מלב הקראים שנשארים בליל שבת בחשוך,

ד. דמאחר והאשה כבתה נרו של עולם בהכשילה את אדם הראשון לאכל מעץ הדעת לפיכך תקנו שתדליק נר לתקן מה שכבתה נרו של עולם, ונצטוינו על ידי חז"ל לעשות מעשה הדלקה שיש בו גם משום כבוד שבת, ולכן אף שבזמן הזה יש חשמל חביבים במצות ההדלקה, וממילא אין צריך לכבות החשמל קדם ההדלקה.

יד. ולאחר דבריו אלו הביא לשון אביו מרן זיע"א ב'חזון עובדיה' שצדד לכבות אור החשמל קדם ההדלקה, וכתב על דבריו: הנה אף שמרן זיע"א סיים בדברי הרב 'באר משה' והאחרונים שעמו, שיש לכבות את אור החשמל וכו' מכל מקום בתחלת דבריו כתב להדיא ראוי לכבות את אור החשמל וכו', ולא כתב שצריך לכבות את החשמל ואם אינו מכבה הויא ברכתו ברכה לבטלה. וכפי הנראה יש סמוך למנהג הנפוץ שלא לכבות את אור החשמל קדם ההדלקה, ובפרט שמרן פסק כאן שלא לברך על תוספת אורה רק מכח ספק ולא ודאי, ולכן הנח להם לישראל במנהגם.

והעיד דמעולם לא שמע שהזהיר מרן זיע"א לבני ביתו לכבות החשמל, וגם במשך עשרות שנים אמר בשעוריו הרבים שמעקר הדין אין צריך לכבות החשמל.

עוד העיד שבשמחת תורה תשס"ט הביא קמיה אביו את אשר העלה להליץ טוב בענין זה, ולאחר שענין היטב בדבריו, אמר מרן זיע"א שאין הכי נמי כונתו רק ראוי ונכון וממדת חסידות. וכאשר העיר לו בנו שליט"א שאולי כדאי להדגיש זאת בספר - נענע לו בראשו.

הדלקת נר בערב יום טוב

י. בשם שמצוה להדליק נרות בערב שבת לכבוד השבת, כך מצוה להדליק נרות לכבוד ימים טובים, שבכל הימים המזכים

נאמר 'מקרא קדש'. וקדם ההדלקה יש לברך "אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום טוב", וגם ביום טוב שני של גלויות צריך לברך על ההדלקה.

יש מן הראשונים שפקפקו בדין הדלקת נרות ביום טוב, דכיון שיכול להדליק ביום טוב עצמו מאש לאש בכל זמן שירצה אין בה מצות ההדלקה, כמו שיש בשבת.

ודעות אלו הביא בארחות חיים (הלכות הדלקת הנרות של יום טוב סעיף א דף פד): אחד האיש ואחד האשה מברכים על הדלקת הנר אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של שבת ואחר כך מדליקו, וכן הדין ביום טוב. ויש אומרים שאין מברכים על הדלקת הנר ביום טוב, לפי שאין בו שלום ביתו, שבכל זמן שירצה הוא רשאי להדליק.

ועוד כתב (הלכות הדלקת נרות דף מד סע"ב): הדלקת הנר בערב שבת חובה שזהו בכלל מצות ענג שבת. וכתב הר"י מקורביל יש חכמים שמצוים לברך על ההדלקה משום דחובה היא משום שלום ביתו שלא יכשל בעץ או בשום דבר, ויש אומרים שלא. ונהגו לברך על פי דברי ר"ת, וכ"כ רב עמרם גאון והרמב"ם, וכן הדין ביום טוב שמדליקים בברכה. ויש אומרים שאין מברכים ביום טוב מפני שכל זמן שירצה הוא יכול להדליק.

וכן כתב עוד בריש הלכות יום טוב: כשם שמצוה לקדש בלילי שבתות כך מקדשים בלילי ימים טובים, ונראה שצריך לברך גם כן על הדלקת נרות יום טוב כמו בשבת, לפי שכשם שמצוה לכבד את יום השבת ולענגו כך מצוה לעשות גם ביום טוב, שזהו מכלל מצות כבוד וענג. ויש חולקים ואומרים שאין לברך על נרות של יום טוב כיון שהוא יכול להדליק בכל זמן שירצה, ואין בו משום שלום הבית.

וכן רבותינו בעלי התוספות בספר מושב זקנים (מהדורת ששון עמוד שצג) כתבו: ולמה

סמוך הפתוב בפרשת אמור הדלקת נרות בית המקדש לפרשת השבת והמועדים? ללמד שהדלקת הנר בשבת ויום טוב מצוה, ומכאן נהגו האשכנזים לברך על הנר ביום טוב כמו בשבת. ולא מסתבר לרבותינו שבצורת שיהרי אמרו (שבת כה) שהדלקת הנר לשבת חובה משום שלום ביתו, אם כן ביום טוב שייכול להדליק מתי שירצה אין לברך, ולכן פסקו שאין מברכים על הדלקת הנר ביום טוב. ועוד שאפלו בשבת נחלקו על זה רבנו תם ורבנו משלם אם מברכים על הדלקת נרות שבת, אך ביום טוב פשוט שאף לרבנו תם אין מברכים על הנר של יום טוב.

אולם רבים גם רבים הראשונים שהכריעו להלכה שיש להדליק נר ביום טוב ולברך:

רבנו אבי העזרי - הראב"ה (ח"א שבת סי' קצט ובהלכות יום טוב סימן תשיב) כתב שמבאר בירושלמי פרק הרואה שהמדליק נרות בליל יום טוב צריך לברך 'להדליק נר של יום טוב'. וכן פסק האור זרוע (ח"ב הל' ערב שבת סי' יא), וכן מבאר בהגהות מימוני (שבת ה, א), ובמרדכי (שבת פ"ב סי' רעג).

וכן כתב הרז"ה בעל המאור (פרק ב' דשבת ד"ה מתני' אין מדליקו בשמן שרפה). וכן פסק הרקח (ס"ס שב). וכן כתב רבי דוד אבודררהם (דף מג) בשם בעל משמרת המועדות.

וכתב בספר האגדה יומא (פרק יום הכפורים דף קלט ע"ד) שר"ב הגאונים פסקו על פי הירושלמי לברך על הדלקת נרות יום טוב. וכ"כ הגאון המהרא"י בספר לקט ישר (עמוד מט) בשם מהר"א קלוזנר. והכל בו (סי' לא דף כה ע"ג) פסק שהוא הדין ביום טוב, ולא הזכיר מחלקת בזה.

וכן יש לדיק מדברי הרמב"ם (יום טוב ו, טז): "כשם שמצוה לכבד את יום השבת ולענגו כך מצוה בכל ימים טובים, שנאמר לקדוש ה' מכבד. וכל ימים טובים נאמר בהם מקרא

קדש", ומשמע שיש מצוה גם בהדלקת נרות לכבוד יום טוב, שהרי כתב הרמב"ם (שבת ה, א) שהדלקת הנרות לכבוד שבת חובה כי זוהי בכלל ענג שבת, ומכיון שהדלקת הנרות לשבת בכלל ענג שבת אף הדלקת הנרות לכבוד יום טוב בכלל מצות ענג יום טוב.

וכן כתב בערוך השלחן (סימו תקיד סעיף יז) שכמו שאנו מצוים להדליק נרות לכבוד שבת כמו כן הדין ביום טוב משום ענג ושמחה, ואין ענג בלי אור הנר בלילה. ולכן צריך לברך "להדליק נר של יום טוב". וכן כתב בשלחן ערוך הגאון רבי זלמן (תקיד סעיף כד): כשם שחייב אדם להדליק נר בביתו בשבת כך הוא חייב ביום טוב, ולכן צריך לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום טוב.

ומרן בש"ע (סי' רסג סעיף ה ובסי' תקיד סעיף יא) פסק שהמדליק נר בליל יום טוב מברך "להדליק נר של יום טוב", וכן כתבו האחרונים, ומהם הלבבוש (סוף סי' תקיד), הדרישה, המג"א, הדגול מרובה ומרן החיד"א בספר מחזיק ברכה (סי' רסג סק"ד), והשערי תשובה, והגאון בעל שואל ומשיב (הוכח בשו"ת רב פעלים ח"ד חאו"ח סי' כג) וכן המנהג פשוט בכל תפוצות ישראל אשר שמענו שומעם.

הנהגת יוצאי תימן לענין זה

יא. יהודי תימן שעלו לארץ ישראל, ובארץ מוצאם נהגו שלא להדליק נר של יום טוב ולברך, עליהם לשנות ממנהגם שנהגו ומכאן ולהבא. לברך על הדלקת הנר של יום טוב, כפסק מרן שהעלה על שלחנו הטהור בדברי הירושלמי, וכמנהג הפשוט בארץ ישראל, ועליהם תבוא ברפת טוב, וראוי לעודד אותם ולחזק את ידיהם.

הנה, הרה"ג רבי יחיא צאלח בשו"ת פעלת צדיק (חלק ג' סי' ע"ר) כתב, שאע"פ שבהגהות מימוני ובמרדכי כתבו בשם הירושלמי שיש

לברך על הדלקת הנר של יום טוב, אנו בתימן לא שמענו שנהגו לברך, זולתי קצת שנהגו כן מקרוב. והטעם מפני שהרמב"ם לא הזכיר אלא נר שבת דוקא, אשר יאמר כי הוא זה דוקא נר שבת ולא נר יום טוב. ואע"פ שבהגהות מימוני כתב כן בשם הירושלמי, נראה שהרמב"ם סובר שהתלמוד שלנו חולק על הירושלמי, שהרי לא הזכיר בתלמוד בבלי אלא נר שבת, כמו שאמרו (שבת כג ע"ב), הרגיל בנר שבת וכו', ולא זכרו יום טוב. וכן בארחות חיים כתב, יש אומרים שיש לברך על נר של יום טוב, ויש אומרים שאין לברך, לפי שאין בו משום שלום בית, שכל זמן שירצה מדליק. וממה שקבע באחרונה סברת האומרים שאין לברך, נראה שכן עקר. וזו היא שיטת קדמונינו שנהגו שלא לברך, ואין לשנות ולהפגס לספק ברכה לבטלה, עד כאן תכו דבריו.

והעיר על דבריו בחזון עובדיה' (עמ' ריט), וכן בשו"ת יחנה דעת (ח"א סי' כז), דבאמת שבארחות חיים כתב סברא ראשונה שצריך לברך על נר של יום טוב, בסתם, ואח"כ כתב שיש אומרים שאין לברך. ובכהאי גוונא בדברי מרן השלחן ערוך נקטינו הלכה כסתם.

ומה שדקדק מהרמב"ם שלא כתב נר יום טוב, אין דבריו מקרחים, כמו שכתב הרב יד מלאכי בכללי הגמרא (אות ב) שאין דרכו של רבנו הרמב"ם להביא בחבורו אלא דבר המבאר להדיא בגמרא. וכיוצא בזה כתב הפרי חדש (יו"ד סימן פג סק"ז) שהדבר ידוע שהרמב"ם אינו אלא מעתיק מה שמבאר בגמרא, וכל דבר שלא מבאר בהדיא בגמרא אלא דרך שקלא וטריא הרמב"ם משמיטו. והדבר פשוט שיש ללמד הסתום מן המפרש שזהו בכלל ענג יום טוב כמו שבארנו לעיל. והרי מרן השלחן ערוך פסק בסכינא חריפא שיש לברך, ולא חשש כלל לסברת החולקים, מפני שהראשונים העידו שכן מבאר בירושלמי, ואע"פ שלא נמצא בירושלמי

בש"ת רב פעלים ח"ב (חאו"ח סי' ז). ובש"ת
מכתב לחזקיה (סי' ב' דף ט"ו סוף ע"ב).

ישור וראה להרה"ג רבי יוסף צוביירי בספר
'ויצבר יוסף בר' (ח"ג עמוד קו) שהביא מה
שכתב בש"ת פעלת צדיק הנ"ל שאין לברך
על הדלקת נרות של יום טוב, וכתב שמצא
בסדורו 'עץ חיים' מהדורא בתרא בכתובת
יד שחזר בו ודעתו שאדרבה יש לפרסם
ברבים ולהנהיג שכלם ינהגו לברך על הדלקת
נרות יום טוב על פי דברי הרמב"ם שמצות
כבוד וענג שנאמרה בשבת נוהגת גם בימים
טובים. ומכיון שמצות הדלקת נרות שבת
היא מכלל ענג שבת הוא הדין לגבי הדלקת
נרות יום טוב.

וכן כתב הגאון רבי שלום חבשוש בספר
שושנת המלך (ריש הלכות יום טוב), שאחר
שהביא דברי ש"ת פעלת צדיק הנ"ל סיים:
אולם ע"ז בסדור עץ חיים כת"י שחזר בו
הרב ממה שכתב בש"ת פעלת צדיק, והוכיח
מדברי הרמב"ם שמצוה להדליק נרות ביום
טוב ולברך עליהם. ובאמת שהדברים בסדור
נכתבו קמעה קמעה במשך כל שנות חיי
הרב ע"ה, משנת תקל"ז עד שנת תקס"ג
שנתיים לפני פטירתו, ומצינו הבדלים בין
המהדורות השונות, ובהוצאת מארי שמעון
צאלח שהיא המהדורא האחרונה ביותר
מופיעה הברכה של נר יום טוב (שם ח"א דף
שצד), נמצא שהמהרי"ץ חזר בו בסדורו ממה
שכתב בספרו פעלת צדיק הנ"ל

ובש"ת ויצבר יוסף בר שם, הביא שכן כתבו
רבני גאונים תימן בספר התאכליל משנת
ה'ת"ג, לפסק הלכה, וכתבו שנסח הברכה
הוא 'להדליק נר של יום טוב'. וכן פסק
הרה"ג מהר"י בשירי, ומוכח שבזמנם היה
המנהג פשוט לברך על הדלקת נרות של
יום טוב. ואחר שהאריף עוד בזה בספר
ויצבר יוסף בר (דף קטו ע"ב) ואסף איש טהור
דברי כמה פוסקים שפסקו לברך על הדלקת

שלפנינו, ידוע שהרבה מאמרים מהירושלמי
שהיו לנכח עיני רבותינו הראשונים, נאבדו
מאתנו, וכמה מהם הזכרו בהגהות הגאון רבי
צבי הירש חיות למגלה (יב ע"ב) ע"ש. ולכן
אין לזוז מפסק מרן השלחן ערוך.

וכבר כתב אחד מגדולי רבני תימן מהר"ד
משקלי בש"ת רביד הזהב (סי' כ"ו), שאע"פ
שבדורות הקודמים החמירו שלא לאכל
חמאה של גזיים בפסח, משום שנהגו כדעת
הרמב"ם שסובר חוזר ונעור, הרי בדורות
אלו ובדורות שקדמונו הולכים בעקבות
הוראות מרן ז"ל, וכמו שנאמר 'לכו אל יוסף
אשר יאמר לכם תעשו', ואף על גב דאתריה
דהרמב"ם הוא, מכל מקום פשט המנהג לפסק
כדעת מרן בכל מקום, וכמו שפשט בן המנהג
במצרים ובארץ הצבי ובמערב, שכלם אתריה
דהרמב"ם גינהו, ואע"פ כן הולכים אחר פסקי
מרן שהוא רבן של כל בני הגולה, וכמו כן
במקומותינו אנו הולכים אחר פסקי מרן
והכרעותיו.

ואף שבש"ת פעלת צדיק חלק ב' (סי' ק"פ
וסי' רנ"א) סובר שבתימן קבלו עליהם הוראות
הרמב"ם, וכמו שכתב המהרח"ש ח"ב (דף פ"ה
ע"א) והמהריק"ש (ח"מ סי' י"ד). וכן העיד
הרמב"ן באגרת החמדה, שבכל ארצות תימן
היו אמרים בקדיש "בחיכון ובזימיון ובחיי
דמרנא ורננא הרמב"ם". ולכן אפלו בדבר
שמרן השלחן ערוך חולק על הרמב"ם יש
לפסק כדעת הרמב"ם שהוא המרא דאתרא.
מכל מקום כל זה בעודם במקומם, אבל
כשעקרו ממקומם ובאו לשכן כבוד בארץ
ישראל לצמיתות, הנכון שינהגו ככל תושבי
ארץ ישראל, בכל עניני אסור והתר.

ואף הוא הדין בעניני ברכות, מאחר שידוע
שבמקום מנהג אין לומר ספק ברכות להקל,
וכמו שכתב בש"ת תרומת הדשן (סי' ל"ד).
וכן כתבו הגאון רבי חיים פלאגי בספר מועד
לכל חי (סי' י' אות מ"ח). והגאון רבי יוסף חיים

לכן, יהודי תימן שעלו לארץ ישראל, ובארץ מוצאם נהגו שלא להדליק נר של יום טוב ולברך, עליהם לשנות ממנהגם שנהגו ומכאן ולהבא, לברך על הדלקת הנר של יום טוב, כפסק מרן שהעלה על שלחנו הטהור כדברי הירושלמי, וכמנהג הפשוט בארץ ישראל, ועליהם תבוא ברכת טוב, וראוי לעודד אותם ולחזק את ידיהם.

שתייה לאחר הדלקת גרות

יב. אשה שהדליקה גרות שבת, ואחר כך הרגישה שהיא צמאה למים - מהר לה לשתות מים לצמאה או לשתות תה או קפה קדם השקיעה. ואפילו לדעת מי שאומר שהאשה מקבלת שבת בהדלקה, ובמקום צורך יש להקל לשתות מים להפיג צמאונה גם אחר השקיעה בתוך זמן בין השמשות.

הנה לפי מה שנתבאר בשעורינו הקודמים, שאף מקבלת שבת בהדלקה יכולה עדין להתפלל מנחה של חל ומתרת בכל אסורי שבות, מפני שאינה אלא קבלת שבת ביחיד, כל שכן לדעת מרן שפסק דלא כבה"ג וסבירא ליה שאין הדלקת הגרות עושה קבלת שבת, לפי זה נראה שהוא הדין שמתרת לשתות מים או כוס תה או קפה. וכן מוכח ממה שכתב הגר"ז (סימן רע"א ס"ט) שאין לאסור טעימה אלא אם כן התפללה ערבית של שבת או אחר שהגיע זמן בין השמשות. וכן כתב במנחת שבת (סי' עז אות ב), וכן כתב הרב תורת שבת (סי' רע"א סק"ו) שלא אסרו לטעם קדם קדוש אלא אחר תפלת ערבית. ומה שכתב המג"א בשם הב"ח שאחר קבלת שבת אסור לטעם, בודאי שהכונה שקבלת שבת הייתה ע"י תפלת ערבית, אבל כשקבלה שבת בהדלקה אין שום ראיה לאסור לטעם.

ולרוחא דמילתא אפשר לצרף דעת הרמב"ם (שבת כט, ה) שאף לפני הקדוש לא נאסר

גרות של יום טוב, העלה שגם יוצאי תימן עליהם לברך על הדלקת גרות של יום טוב ע"ש

ובפרט שכאמור לעיל, בדורנו אשר זכו רב תושבי תימן לעלות לארץ ישראל להשתקע בה על מנת שלא לשוב עוד לתימן, לפי זה בודאי שעליהם לנהג כמנהג אר"י שמברכים על הדלקת הגרות ביום טוב, כדעת מרן שקבלנו הוראותיו, ולא יעשו אגדות אגדות באתריה דמרן.

ודברים אלו לאפוקי מה שכתב הרה"ג רבי יוסף קאפח (על הרמב"ם פ"ה מהל' שבת) להזהיר את בני עירו יוצאי תימן שלא לברך על הדלקת גרות של יום טוב. וגם הגר"י רצאבי שליט"א בספר 'שלחן ערוך המקצר' (עמוד סח) החזיק במנהג שנהגו קצת מיוצאי תימן שלא לברך על הדלקת גרות של יום טוב, וכתב שמנהגם שלא להדליק כלל גרות מיחדים לכבוד יום טוב. ובהערה שם אחר שהביא בשם גדולי רבני תימן מהר"י בשירי ומהר"י וונה שפסקו להדליק גרות יום טוב ולברך עליהם 'להדליק נר של יום טוב' כמו בשבת, ושכן פסק מהר"י צאלח בעץ חיים, וסיים: שהנה העלימו עיניהם ממנהג תימן שלא נהגו כן.

אולם העיר על דבריו ב'חזון עובדיה', שאין ראוי לצאת חוצץ נגד פוסקי תימן הנ"ל, ולתמוך דוקא במנהג שהוא הפך דברי רב הפוסקים ומרן השלחן ערוך שפסקו להדליק גרות לכבוד יום טוב ולברך, ואשר כמותם הנהיגו גאוני ירושלים בכל הדורות. וסיים: בודאי שכל משכיל ירא שמים החרד לדבר ה' לא ישגיח לשנות מהמנהג הנפוץ בכל ארץ ישראל אתרא דמרן הקדוש ורבותינו גאוני ירושלים אשר דבריהם תמיד נר לרגלינו ואור לנתיבתנו, שאם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם, והרי כבר אמרו חז"ל לעולם אל ישנה אדם מפני המחלקת.

וכן העלה להקל בנדון דידן בשו"ת מהרש"ם (חלק ח' סימן לח), ע"ן שם. וכן כתב עוד בספרו 'דעת תורה' (סי' רע"א ס"ד), וכיצא בזה כתב בספר קצות השלחן (סי' עט בדה"ש אות ג), וכן העלו עוד אחרונים. [אמנם ע"ן בילקוט יוסף (שבת כ"א ח"ב עמ' קצח), שצ"ר עוד כמה ספקות בענין זה, ולכן העלה שאם היא צמאה לשמות כולה להקל בזה אף בבין השמשות.

לשמות אלא יין אבל מים מתר, והסכים לדבריו בספר הבתים (עמוד ר"ז) ושכן עקר. ואע"פ שהרא"ש בתשובה (כלל כה אות ב) הוכיח מדברי הירושלמי שאפלו מים אסור, וכן כתבו עוד ראשונים, וכן פסק מ"ן בשלחן ערוך (סי' רע"א ס"ד) והכי נקטינו, מ"מ סברת הרמב"ם ודעמיה חזי לאיצטרופי לסניף להתיר בנדוננו.

דברי חזוק והתעוררות לפרשת וישב

כשהגיע להפירה שעשו ואלופיו זו עבדה מגמרת - לא ברת, אלא הלך וישב ביניהם, בהיותו אחוז ודבוק בשלהבת מדת הבטחון.

מדת בטחוננו של יעקב, למדנו גם מהמשך הפרשה, בספור מכירת יוסף (בראשית לו לב-לג): "וישלחו את כתנת הפסים ויביאו אל אביהם ויאמרו זאת מצאנו הכר נא הכתנת בנד הוא אם לא: ויכירה ויאמר כתנת בני חיה רעה אכלתהו טרף טרף יוסף".

שואל הצדיק רבי יעקב אריה מראדזימין זי"ע בספרו 'בכורי אבי"ב': לכאורה מדוע עשו האחים את כל התחבולה הזו, הלא בלא זה, כאשר יראה יעקב שיוסף אינו שוב לביתו, ישער שמסתמא מת וחסיה רעה אכלתהו?

ומתרג: אלו לא היו עושים כן, אזי היה נותר בלבם של יעקב אבינו צד שאולי בכל זאת יוסף חי, ממילא היה מתעצם במדת הבטחון שיבוא יוסף אל ביתו, וככל גדול שנו חכמים: אדם שבוטח בה' בכל כחו, ודאי לא יחסר ממנו הבורא יתברך את הדבר שבוטח בעבורו, ממילא מדת הבטחון של יעקב, היתה גורמת שבדרך כלשהי היה יוסף עוזב ערות מצרים ושב לבית אביו. ולכן שחטו שעיר עזים וטבלו את הכתנת בדם,

ונסים את השעור, במעט דברי תורה וחזוק מענינא דיומא, שבת פרשת וישב שאנו מצויים בה כעת, כפי שהובא בקונטרס 'באר הפרשה' למשפיע החסידי הגודע רבי אלימלך בידרמן שליט"א.

'בטחוני בצורי - הוא אוצרי'

איתא במדרש (ב"ר פפ"ד): "וישב יעקב, מה כתיב למעלה מן הענין? ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום, אמר רבי חונניא: משל לאחד שהיה מהלך בדרך, וראה כת של כלבים - נתירא מהם וישב לו ביניהם, כך כיון שראה אבינו יעקב עשו ואלופיו, נתירא מהם וישב לו ביניהם".

ולכאורה תמוה, כיון שנתירא מהם - אדרבה היה לו לברח מהם, כיצד זה הלך וישב ביניהם?

באר ב'חדושי הר"ם': ידע יעקב כי המציאות המאיימת של עשו ואלופיו - זו גזרת עליון אשר בלתי נתן לשנותה, אבל מאידך - ידע שלכל מכה יצר הבורא תרופה, לכל צרה - מפלט, ומהי התרופה? עצת ההתחזקות בבטחון בבורא יתברך, אשר מי שאוחז בזה - הקב"ה ממתק לו כל הדינים. ולכן דוקא

באו תלמידי האלשיך אל רבם, ושאלוהו: "במה גדול כחו של האיש הזה יותר משלנו? אנו מבקשים כל כך את הבטחון ואין הדבר עולה בידינו, והוא שמע פעם אחת על מדרגת הבטחון, והלך נתישב אצל התנור וכבר השיג אוצר?".

אמר להם האלשיך: "איש זה כֵּאֲשֶׁר שָׁמַע אודות הבטחון, לקח את הענין ללבו כמו שהוא, בלי שום ספק, בלי פחד ובלי פקפוק, כאלו לא הייתה בעולם מציאות אחרת כלל. לא כן אתם כיון שיש לכם מעט פקפוקים וחששות - עדין חסרים אתם את שלמות הבטחון".

אמונתו של יוסף הצדיק

יוסף הצדיק - היה 'בן זקנים' ליעקב אבינו, וכפי שמתרגם אונקלוס 'בר חפים הוא ליה', ופרש רש"י: "כל מה שלמד משם ועבר מסר לו. יעקב הקנה ליוסף דרך בעבודת ה', ואף את תקופ עז מדת הבטחון - לא נמנע מלהטמיע בלב בנו היקר. שרשי האמונה שנטעו בלבו של יוסף באותם ימים, צמחו לכדי אילן מפאך, ונשא פרות הלולים דוקא ברגעים הקשים ביותר, שהיו עתידים לבוא עליו.

בפסוק (בראשית טז, כ) "ויקח אדני יוסף אתו ויתנהו אל בית הסהר מקום אשר אשרי המלך אסורים ויהי שם בבית הסהר". מעיר בספר 'קדשת לוי', לכאורה יש כאן כפילות, הלא בראשיתו של פסוק נאמר 'ויתנהו אל בית הסהר', ומדוע חזר ושנה 'ויהי שם בבית הסהר'?

אלא הבאור שהיה יוסף כל כך אחוז במדת הבטחון והאמונה, שאף על פי שגכנס על לא עול בכפו למקום חשך וצלמות, עני וברזל, לא חפש תחבולות להשתמט מגזרת ה' ולנסות לברח וכו', אלא 'ויהי שם בבית

כדי שיעקב ישתכנע שיוסף מת בודאי, ושוב לא תהיה שיכת בלבו מדת הבטחון, שכן המת - יכול לחיות רק בתחית המתים.

בספר 'מדרגת האדם' בפרק ה'דן בדרכי הבטחון, מביא 'הסבא מנובהרדוק' מעשה שארע בזמן האלשיך הקדוש. איש אחד שקל ימיו התפרנס מהובלת חמר וטיט בעגלה הרתומה לחמור, שמע יום אחד את רבי משה אלשיך מדבר על מדת הבטחון העליונה הנקיה מכל השתדלות. אמר לעצמו: "למה לי לעמל קשה כל ימי חיי, אם אפשר להגיע לבטחון כזה הרי כל השתדלותי מיתרת!".

קבל על עצמו החלטה נחושה לבטח בה' בכל לבו, הלך וישב מן הבקר עד הערב ליד התנור ואמר פרקי תהלים בקול זמרה. כֵּאֲשֶׁר באו אשתו ובני ביתו לתבע ממנו שיצא לעבודתו להרויח לחמו - גער בהם ואמר: "וכי משגעים אתם רחמנא ליצלן?! הלא שמעתי בפרוש מהאלשיך שאם אדם בוטח בה' באה אליו מחיתו בלי שום טרחא, אזי למה לי לנסע בקור ובחם בשעה שפרנסתי תבוא אלי ממילא? עשו גם אתם כמוני ובטוחני שפרנסתנו בא תבוא".

בלית ברירה מכרו את החמור ואת העגלה לגוי אחד, הלך הגוי עם החמור לחפר גומא ומצא שם אוצר גדול של זהב, מלא את השקים בזהב ונתנם על העגלה. לאחר מכן כשהמשיך לחפר, נפלה עליו אבן מההר ומת. משבושש הגוי לשוב, נשא החמור את רגליו והלך לבעליו הראשונים כהרגלו... ויהי בעוד האיש ובני ביתו יושבים סביב התנור וקוראים פרקי תהלים, פתאם נשמע קול נעירה בחצר הבית, בני הבית יצאו לחצר ומצאו את חמורם טעון שקי זהב, שבו הם אל האיש ואמרו לו: "הושיע לך בטחונך, כי זמן לך האלקים אוצר גדול".

הסרה', קבל עליו רצון ה' יתברך, עלת העלות וסבת הסבות, באהבה וללא סג.

וכיוצא בזה, כתב ה'שפת אמת': "ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדניו המצרי" (בראשית לט, ב): הנה ידוע מחז"ל (שבת ל, ב) שאין שכינה שורה מתוך עצבות אלא רק מתוך שמחה. ולכאורה תמוה, הלא יותר הנה ראוי שתשרה שכינה דוקא בתוך לב נשבר? שהלא ה' שוכן את דכא. אלא הבאור הוא, שמי אשר בשלמות האמונה, לעולם לא תגיענו עצבות, ולא תתבלבל עליו דעתו, אבל מי שהוא בעצבות ודכאון - הגם שלב נשבר הוא מצב יותר משלם להשראת השכינה - הלא בא לידי כך מחסרון האמונה, ואם כן אין ראוי שתשרה עליו שכינה.

וזהו שאמר הפסוק "ויהי ה' את יוסף", זכה להשראת השכינה, ומדוע? מפני שהגם שהיה מצוי במצב שפל "ויהי בבית אדניו המצרי" - הרגיש בנפשו "ויהי איש מצליח", הנה שריו תמיד בשמחה הנובעת מכח אמונה איתנה.

הכל מדוד ו שקול בפלס

והנה על הפסוק (לז, כה) "והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי ולט", פרש רש"י שבנהג שבועולם אין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולמה נזדמנו לו בשמים? שלא יזק מריח רע.

וידועה השאלה, יוסף נמצא עכשו בשאול תחתית המעלה, עתיד שחר משחר מצפה לו, הוא נמכר כעבד למצרים, מה שוים חיו של עבד? קלפת השום... אזי מה משנה לו אם יריח תוך כדי המסע ריח טוב או ריח רע? יש לזה בכלל משמעות?

אלא ללמדנו בא, שהכל מדוד ו שקול משמים, ואם נגזר קשי מסים על האדם - בדיוק

את זאת יקבל ולא מעט יותר. נגזר על יוסף להכנס לשנים של קשי וענוי, עצב ורעב, אבל להריח בדרך ריח רע - זאת לא היה מגיע לו, על פי עמק מחשבת עליון, על כן הסבל נמנע מאתו.

כאשר יבין האדם שכל קשיו מדודים ושקולים בפלס מאזנים, יקל עליו לקבלם וישלים עם מצבו.

הצדיק רבי פנחס מנחם אלעזר מפילץ זיע"א, שאל פעם את גיסו בעל 'שפת אמת': הנה איתא במדרש אודות אליעזר עבד אברהם (ב"ר פ"ט): "כנען הוא אליעזר ועל ידי ששרת אותו צדיק באמונה יצא מכלל ארור לכלל ברוך, ויאמר בוא ברוך ה'", והנה, מצינו שאמרו חז"ל כיוצא בזה אודות יוסף הצדיק (שמו"ר פ"א): "רבי פנחס אומר בשם רבי שמעון בר אבא: כל מי שהוא משמש את רבו כראוי, סופו שהוא יוצא לחרות, לפיכך: לפני מלכים יתיצב. מנין אנו למדין? מיוסף. על ידי ששמש את רבו כהגון, יצא לחרות".

ולכאורה קשה, ניחא אצל אליעזר יש חשיבות במה ששמש בקדש את אברהם אבינו, נגיד המאמינים, ועל ידי כן יצא לחרות. אבל יוסף הלא שמש את פוטיפר, גוי ערל טמא, מה מעלה יש בשמושו 'כראוי'?

תרץ לו השפת אמת, אכן שמש יוסף את רבו הערל והטמא, אולם האמין באמונה שלמה שה' סבב לו את זה, לא שום גורם אחר, וזהו רצונו יתברך ואין בלתו - על כן זכה לצאת לחרות... שכן זו מעלה גדולה הרבה יותר ממי ששפר עליו גורלו לשמש את הקדש...

'לטב עבד'

מלבד זאת, הלא לאיש המשכיל להבין וידע, כי כל הקשי והיסורים שמביא עליו ה' יתברך

- הרי זה לטובתו המחלטת, על כן לא יתרעם ותמיד יהיה בשמחה.

ויסוד זה, נפר בענינו של יוסף ביתר שאת: נאמר בפסוק (בראשית לו, ב): "יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם", מבאר החתם סופר פשוטו של מקרא: יעקב אבינו שלח את יוסף לרעות את הצאן יחד עם אחיו החשובים בני הגבירה, אולם אלו השפילו אותו ומסרוהו לבני השפחות, שירעה עמם את הצאן, וזו עצמה היתה הדבה הרעה אותה הביא יוסף לאביו.

ומדוע עשו לו אחיו כן? מבאר החתם סופר: ככל מסור בידינו "מבית האסורים יצא למלך", כלומר מתחתית דיוטא תצמח מלוכה, על דרך 'מאשפת ירים אביון', אכן מאסו הבונים היתה לראש פנה, על כן אמרו האחים ליוסף, באם מוכן אתה למלכות אזי עליך להשפיל עצמך ולא להשתרר, ואם הנך משתרר, נמצא התנהגותך ועתידך למלכות הנם תרתי דסתרי - אזי בודאי כל חלומותיך הבל.

ממילא, כאשר נסתבב שהיה יוסף מצוי בדיוטה התחתונה ביותר, בערות ארץ מצרים, בין גוים טמאים ומטמאים, חזק עצמו בזו האמונה, שכל הבא מן שמים הוא לטובתו, להטעימו מזיו המלכות וההצלחה לאחר ברור ונקוי, ומה לו כי יתרעם ויצטער.

ומספר שהצדיק רבי משה מקוברין זיע"א, הגיע פעם למז'בוז, וכאשר כבר כמעט יצא את העיר, פגש בבתו של הצדיק רבי ברוך, נכדו של הבעל שם טוב. שאלה: אמרי לי איזה חזוק בעבודת ה' ששמעת מאביו. אמרה לו: קבלה בידי מאבי שלא למהר בשום דבר שעלי לעשותו, הכל נקצב משמים, אזי מה תועיל המהירות.

הצדיק רבי משה מהר לדרכו להגיע בזריזות אל היעד הבא, אולם לאחר ששמע כן - רסן את עצמו לסדר יציאתו באטיות ובארך רוח.

ואכן נודע כי באותה עת, לסטים עמדו הכן על אם הדרך ללסטים את העוברים והשבים, ואלו היה יוצא רבי ברוך - ודאי היה נופל בידיהם. ובזכות שהשתהה מלצאת, נצל מידיהם.

בטחונם המלא של בני חשמונאי

כחו העצום של הבטחון, ראוי להלמד מהנהגתם של בני מתתיהו החשמונאים. בני חשמונאי יצאו למלחמה מעטים כנגד רבים, קמץ לוחמים מול האימפריה היונית הגדולה, מלחמה לכאורה חסרת סכוי, והכל מתוך האמונה היוקדת ברבוננו של עולם אשר היתה קבועה בלבם, והבטחון בו ללא סיג.

ויראה בספר 'צרור המור' (לרבי אברהם סבע ממגורשי ספרד) בפרשת ואתחננו, שכל נס נצחונם של החשמונאים בחנכה, היה מכח התעצמותם ביחוד שמו יתברך לבדו, ומטין הדברים שהוא על דרך הסגלה הנפלאה מבית מדרשו של הגר"ח מוולוז'ין, שהזכרנו בשעור הקודם, אשר קדושי עליון אלו קבעו בלבם אמונת אמון, שכל הכחות כלם הבל ורעות רוח, בלתי כח ה' לבדו, וזה הביאם את הנצחון.

ואלו דברי בעל 'צרור המור':

אני אברהם סבע רוצה לגלות לך בכאן מה שנגלה לי בלי ספר ובלי מלמד, שמעולם לא שמעתי למה נקרא מועד חשמונאים 'חנכה', שהלא כל המועדים יש להם קשור וטעם לשם, כמו 'פסח' 'שבועות' 'סוכות', ופורים' על שם הפור, וכאן מה טעם יש?

אלא שרבותינו ז"ל רצו להורות לנו בזה כי החשמונאים היו תמיד מיחדים את השם בפסוק 'שמע ישראל' שיש בו כ"ה אותיות, ובכח זה היחוד נצחו אויביהם עד שלזה

ומזמרתיתכם לרמחים החלש יאמר גבור אגיל,
ואומר 'כן יאבדו כל אויביך ה' לקים מה
שנאמר 'ברה כחמה אימה כנדגלות'.

'וחשך' - זה גלות יון

ובזה יובן מה דאיתא במדרש (ב"ר פ"ב): "רבי
שמעון בן לקיש פתר קריא בגליות, 'והארץ
היתה תהו' - זה גלות בבל וכו', 'ובהו' -
זה גלות מדי, 'וחשך' - זה גלות יון שהחשיכה
עיניהם של ישראל בגזרותיהן שהיתה אומרת
להם, כתבו על קרו השור שאין לכם חלק
באלהי ישראל".

כפי שאנו למדים בדברי המדרש, חז"ל
הקדושים המשילו את מלכות יון לחשך,
וצריך להבין מה משמעותו של דמוי זה,
ומדוע דוקא בחרו את משל החשך, כתואם
לדמותה של מלכות יון.

מבארים בזה רבותינו גדולי המחשבה: היקום
בו אנו חיים מתנהל על פי חקי הטבע,
האדם זורע בשעת זריעה וחורש בשעת
חרישה, עולם כמנהגו נוהג. בהתבוננות
שטחית, אין אדם רואה אלקות בבריאה, הכל
מתנהל בדרך של סבה ומסובב, כחות הטבע
הם אלו ששולטים, כביכול נתן לחשב שאין
יד מכוונת. תפיסה זו עמדה במרכזה של
חכמת יון, האדרת כחות הטבע על שלל
גונייהם, גם שמות האלילים היוניים היו
קרויים על שמות כחות הטבע והרגשותיו,
השמש הירח וכדומה, לבטא ענין זה. לעמת
זאת - תפקיד התורה והחכמה היהודית הוא
לגלות את האלקות בתוך הטבע, להראות
פי אמנם הקב"ה פועל מתוך הסתר, אבל
הוא קים ומכוון כל דבר לתקונו ויעודו.

אשר על כן נקראה מלכות יון 'חשך' הואיל
ובקשה להשית עלינו מסך המעמעם את
אור האלקות, ורואה בכחות הטבע חזות
הכל, ומפני כך גם כן היתה בטוחה בנצחונה

קראו שם המועד 'חנכה', כי זה שמו האמתי,
לרמז היחוד של פסוק 'שמע ישראל' שיש
בו כ"ה אותיות, וזהו חנכה - חנו לדגליכם
של שם ה' שבו סוד היחוד, לרמז שבכח
שם ה' ויחודו נצחו המלחמה, לא בחיל ולא
בכח ולא בחנית אלא בשם ה' של היחוד,
שהוא כלול בשם המפרש של ע"ב. וזהו
מכבי" (ראשי תבות מי כמכה באלם ה') שעולה
בגימטריא ע"ב, ולכן לפי טעם זה היו קורין
לחשמונאים "מכבים" על שם זה הסוד שהיו
נוצחים בכח שם השם, ובכח שם המפרש
של ע"ב שהוא מכבי".

ואכן, בספר 'חשמונאים' א' (פרק ג) מתאר קרב
מעלה בית חורון, ומספר שם שבראות לוחמי
החשמונאים את צבא יון הבא מולם, רב כחול
הים ומגבה בפילים ואילי מלחמה, חלחל מורא
בלבם, ויאמרו ליהודה המכבי: "איך נוכל
אנחנו המעטים להלחם עם ההמון החזק הזה,
ואנחנו עיפנו, לא אכלנו היום", כשמע זאת
יהודה, חזק את רוח הלוחמים והדביקם באש
בטחונו בבורא: "נקל כי יסגרו רבים בידי
מעטים, ואין מעצור לפני שמים להושיע
ברבים או במעטים, כי לא ברב-חיל נצחון
המלחמה, ומן השמים הגבורה. הם באים אלינו
ברב גאון ופשע להשמיד אותנו ואת נשינו
ואת בנינו ולבוז אותנו, ואנחנו נלחמים על
נפשותינו ועל תורתנו, והוא יגיה אותם לפנינו
ואתם אל תיראו מפניהם". דבריו חדרו ללבבות,
ונס הנצחון בקרב לא בושש מלבוא.

נקדה זו מצינת במדרש (שמו"ר פט"ו): "מי
זאת הנשקפה כמו שחר... ברה כחמה במלכות
יון וכו', והשמש גבור נקרא שנאמר 'ישיש
כגבור לרוץ ארח', בתקופת תמוז מי יוכל
לעמד כנגד השמש הכל בורחים ממנו,
שנאמר 'ואין נסתר מחמתו', כך במלכות יון
הכל ברחו ממנו, ומתתיה הכהו ובניו עמדו
באמונתו של הקב"ה, וברחו מפניהם
האוכלוסין של יון ונהרגו כלו, וכן הקב"ה
אומר להם (יואל ד) 'כתו אתיכם לחרבות

בר מניומי משמיה דרב תנחום: מאי דכתב 'והבור רק אין בו מים'. ממשמע שנאמר 'והבור רק' איני יודע ש'אין בו מים'? אלא מה תלמוד לומר אין בו מים - מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו".

אלא שלכאורה קשה, כיצד לא הבחינו השבטים בצדקותו של יוסף, אשר נכנס לבור מלא נחשים ועקרבים ויצא ממנו בשלום? אלא בהכרח שהיה מונח כאן חסר התבוננות, ללמדנו בא שללא התבוננות - לא יכול להגיע האדם לשום מסקנה אמיתית ובלתי משתדת. ומטעם זה אין להניח נרות חנכה למעלה מעשרים אמה, במקום שלא שולטת בו העין - שכן עקר יסוד נרות חנכה הוא ההתבוננות, וגלוי האלקות המסתתרת בשפירר חביון מעטה הטבע.

ולאור זאת תרץ הסבא מקלם קשיתו המפרסמת של מרן הבית יוסף: מדוע תקנו שמונה ימי חנכה, הלא מצאו פך שמן כדי יום אחד, ואם כן בפעל ארע הנס שבעה ימים, ולא שמונה.

אלא ללמדנו בא, שאף התופעה הטבעית שהשמן דולק, הנה נס שאינו נופל ברמתו מכל נס אחר, וכדברי רבי חנינא בן דוסא לבתו תענית כה, א): "מאי אכפת לך? מי שאמר לשמן וידלק הוא יאמר לחמץ וידלק", העבדה שהשמן דולק אינה פחות נס מהדלקות כל חמר אחר, אלא שלזה התרגלנו וכבר איננו מבחינים בפלא.

ומטעם זה - תקנו לנו אנשי כנסת הגדולה שמונת ימי חנכה, לכלל בכלל הנס - גם את תופעת ההדלקות הטבעית לכאורה של השמן כדי יום אחד, כדי שניצא מן ההתרגלות ונתבונן בנסי הבורא המצויים בכל יום עמנו!

ה' יזכנו לאחז במדה זו של גלוי האלקות בין בתרי הטבע, אמונה ובטחון ללא סיג,

המוחץ על קמץ החשמונאים, שלא מדרך הטבע - תוצאת הקרב ברוחה. אולם לעמתם - באו החשמונאים למלחמה בשמה של התורה הקדושה, אשר נמשלה לאור - מאירה את כל פנות הבריאה, ומוכיחה לעין כל שאין לה שום מארע בבריאה, ולו ההתרחשות הכי קטנה, שאינו מכחו ומידו של ה' יתברך, וממילא אין מעצור ביד ה' מלהושיע אפלו במצבים הכי בלתי אפשריים, וכפי שאכן ארע לבסוף.

גלוי האלקות תחת מעטה הטבע

ומה נפלאים דברי הרמב"ן בפרושו לפרשתנו (לז, טו), אשר הם יסוד מוסד לכל תפיסת האיש הישראלי עלי אדמות:

"וימצאהו איש והנה תעה בשדה - ויאריך הכתוב בזה וכו' להודיענו עוד, כי הגזרה אמת והחריצות שקר, כי זמן לו הקב"ה מורה דרך שלא מדעתו להביאו בידם. ולזה נתכוננו רבותינו (ב"ר פד יד) באמרם כי האישים האלה הם מלאכים, שלא על חנם היה כל הספור הזה, להודיענו כי עצת ה' היא תקום".

ענין זה של גלוי האלקות מתחת למעטה הטבע, צריך התבוננות גדולה - שכן כל יסודו תחת מעטה הסתר. וזהו תפקידם של נרות חנכה, להאיר את הפנה האפלה הזו, ולגלות לנו את האלקות המסתרת בין שטי טבע הבריאה. ומפני זה נתקנה בנרות חנכה 'ברכת הרואה' (רמב"ם חנכה ג, ד), בשונה משאר כל המצוות שרק העושה מברך עליהן, כי עקר המצוה היא בראיה ובהתבוננות המביאה לגלוי האמונה.

ובזה באר הגר"מ פיינשטיין בספרו 'דרש משה' את סמיכות המאמרים, המובאים במסכת שבת (כא, ב) אותם דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי תנחום: "נר של חנכה שהניחה למעלה מעשרים אמה - פסולה, כסכה וכמבוי". ובסמיכות לזה: "דרש רב נתן

מהרה, ונחצה כלנו עין בעין במאמר הנביא (ישעיהו מ, ד): "כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו והיה העקב למישור והרכסים לבקעה: ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר", בגאלה השלמה ובביאת גואל צדק במהרה בימינו, אמן.

ותתקיים בנו תחנת דוד המלך עליו השלום (תהלים סט, טו) "הצילני מטיט ואל אטבעה", ופרש הבעש"ט הקדוש - 'ואל אטבעה' - אל אמשך אחר הטבע, שכן בהכל מצויה אלקות. ויהי רצון שבכח אמונתנו זו, נזכה לחזות בשוב ה' ציון, תגלה ותראה מלכותו עלינו

בשורת טובה לאוהבי התורה ולומדיה

לה"ד בינ"ד עמ"י עש"ד

בסיעתא דשמיא בקרוב רוצים להדפיס
את סדרת הספרים החדשה

"אשיחה בחוקיך בהלכה"

חמשה כרכים
לסדר פרשיות השבוע

מהרב אורן נזרית שליט"א

נדבך נוסף חשוב מאוד לסדרות הספרים
"שיחות חיזוק", "אשיחה בחוקיך" ועוד מהמחבר

וכעת מבקשים לזכות
את הציבור הקדוש
לסייע ולהיות שותף
בהדפסת סדרת הספרים
"אשיחה בחוקיך בהלכה"
ניתן לזכות בהוצאת הסדרה
או בפרשיות
ולהקדישן לברכה הצלחה
ולעילוי נשמת וכיו"ב

הספרים מעוטרים
בהסכמת גהולי הדור שליט"א
והתקבלו כס"ד באהבה רבה
בהיכלי התורה

לפרטים ניתן ליצור קשר בטל: 0506491414, 0509013000

בשורה טובה לאנשי התורה ולומדיה

בסיעתא דשמיא יצא לאור עולם סדרת הספרים

"אשיחה בהקיד"

על פרשיות השבוע באגדה

מתוך סדרת הספרים אשיחה בהקיד באגדה ובהלכה

מהרב אורן נזרית שליט"א

הספרים מעוטרים בהסכמת גדולי הדור שליט"א
מלאים בהלכות בקניני תורה ובדרכים לעבודת ה' יתברך
משולבים בסיפורים על גדולי ישראל ודרך עבודתם

וכעת מבקשים לזכות את הציבור הקדוש
לסייע ולהיות שותף

להשלים את סדרת הספרים בהלכה לזיכוי הרבים
וזכות לימוד התורה וזיכוי הרבים תגן בעדכם
ניתן להקדיש פרשיות
לברכה והצלחה ולעילוי נשמת וכיו"ב

052-7627127 אשדוד ת.ש.א

לקבלת גיליונות אלו חינם
יש לשלוח בקשה למייל:
toraoren@gmail.com